

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Barbara Juvan
Mentorica: doc. dr. Marina Lukšič – Hacin

VEŠČINE ZA DOSEGANJE MOJSTRSKOSTI NA PRIMERU GEJŠ

Diplomsko delo

Ljubljana, 2004

IZJAVA O AVTORSTVU diplomskega dela

Spodaj podpisani/-a BARBARA JUVAN, z vpisno številko 11165,
rojen/-a 22.08.1976 v kraju LJUBLJANA, sem avtor/-ica diplomskega dela z naslovom:
VEŠČINE ZA DOSEGANJE MOJSTRSKOSTI NA PRIMARU 6EJS

S svojim podpisom zagotavljam, da:

- je predloženo diplomsko delo izključno rezultat mojega lastnega raziskovalnega dela;
- sem poskrbel/-a, da so dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric, ki jih uporabljam v predloženem delu, navedena oz. citirana v skladu s fakultetnimi navodili;
- sem poskrbel/-a, da so vsa dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric navedena v seznamu virov, ki je sestavni element predloženega dela in je zapisan v skladu s fakultetnimi navodili;
- sem pridobil/-a vsa dovoljenja za uporabo avtorskih del, ki so v celoti prenesena v predloženo delo in sem to tudi jasno zapisal/-a v predloženem delu;
- se zavedam, da je plagiatstvo – predstavljanje tujih del, bodisi v obliki citata bodisi v obliki skoraj dobesednega parafraziranja bodisi v grafični obliki, s katerim so tuje misli oz. ideje predstavljene kot moje lastne – kaznivo po zakonu (Zakon o avtorstvu in sorodnih pravicah, Uradni list RS št. 21/95), prekršek pa podleže tudi ukrepom Fakultete za družbene vede v skladu z njenimi pravili;
- se zavedam posledic, ki jih dokazano plagiatstvo lahko predstavlja za predloženo delo in za moj status na Fakulteti za družbene vede.

V Ljubljani, dne 30.9.2004

Podpis avtorja/-ice:

Gejša, upodobljena na fotografiji, ki je nastala okoli leta 1875.

Vsi se strinjamo s pravili igre.

Poznajo jo gejše in njene stranke.

Ponujamo sanje.

Stranke nas obiskujejo, da pozabijo na vsakodnevno življenje.

Zato ne govorimo o ničemer, kar ni del njihovih sanj.

Pijemo, in če stranka želi, plešemo in pojemo.

Pogovarjamo se o zadevah, ki z ženami nimajo nikakršne povezave. (Tokijska gejša v Cobb, 1997: 86).

Gejša je moja spremljevalka – na nek način moja žena in ljubica hkrati.

Žene ne moreš pogosto zamenjati, spremljevalko pa kadarkoli.

Kakšno srečo imam, da sem japonski moški! (Obiskovalec gejš v Kjotu v Cobb, 1997: 88).

1.	UVOD	6
2.	POJEM MOŠKEGA IN ŽENSKE V JAPONSKI DRUŽBI	8
2.1.	Pojem moškega	8
2.2.	Pojem ženske	15
3.	ZGODOVINSKI ORIS GEJŠ	22
3.1.	Zapeljive zabavljačice stare dobe	22
3.2.	Zlata doba in pojav gejš	31
3.3.	Predvojno "propadanje" gejš	36
3.4.	Spremembe, ki jih je prinesla vojna	37
4.	ŽIVLJENJE GEJŠ	41
4.1.	Vsakdanje življenje gejš.....	41
4.2.	Banketi	46
4.3.	Glavne predstave	47
5.	VEŠČINE GEJŠ	49
5.1.	Glasba	51
5.2.	Gejše in kabuki	52
5.3.	Ples	53
5.4.	Shodo, umetnost kaligrafije	54
5.5.	Priprava ikebane	54
5.6.	Sado, obred priprave čaja	55
5.7.	Spolnost	56
6.	ZATON GEJŠ	58
7.	ZAKLJUČEK	61
8.	SEZNAM VIROV	62
9.	PRILOGA	65

1. UVOD

V podrobnosti raziskovanja življenja gejš me je zapeljala fiktivna avtobiografija Sayuri, gejš, ki je na Japonskem delovala pred drugo svetovno vojno. V svojem delu *Memoirs of a Geisha (Spomini gejš)* jo je opisal Arthur Golden, velik poznavalec japonske umetnosti in zgodovine. Knjiga me je prepričala, da gejš niso bile ustvarjene zgolj za zadovoljitev mesenih užitkov moških, in raziskovala sem dalje.

Za izdelavo diplomskega dela sem v glavnem uporabila tuje vire v angleškem jeziku. V slovenščini, razen gradiva novinarske dokumentacije Dela in avtobiografije Mineko Iwasaki *Jaz, gejša*, ki jo je napisala skupaj z Rande Brown, nisem zasledila nobene literature.

Ob prebiranju literature sem odkrila, da življenje gejš še zdaleč ni tako preprosto, kot si morda predstavljamo na Zahodu. Toda o tem več v nadaljevanju naloge. Naj na tem mestu omenim le pomembno dejstvo, ki je značilno za gejš, in sicer, da so še danes varuhinje starodavnih običajev, saj učenju in izvajanju tradicionalnega plesa in petja posvetijo celo življenje, izpopolnjujejo pa se tudi v umetnostih kaligrafije, ikebane in priprave čaja. Lahko rečemo, da so mojstrice obvladanja japonskih starodavnih veščin.

Cilj diplomskega dela je bil ujeti razkorak med razumevanjem in pomenom gejš v njihovem domačem okolju na Japonskem, s percepcijo evropocentričnih okolij, katerega del je tudi Slovenija. Pri delu sem uporabila zgodovinsko – komparativno analizo že obstoječih študij o gejšah in jo povezala z delom na primarnem gradivu, z analizo avtobiografij in biografij o gejšah.

V diplomski nalogi bom poskusila potrditi naslednje hipoteze: gejš na Japonskem predstavljajo specifično skupino žensk, ki so do podrobnosti razvile veščino obvladanja kulta lepote. Navkljub vplivom modernega načina življenja, se tradicija gejš ohranja. Ženske, ki so imele status gejš, so v primerjavi z drugimi ženskami na Japonskem imele v kontekstu medspolnih razmerij specifičen položaj.

Diplomsko delo sem razdelila na pet poglavij. Na začetku skušam predstaviti pojem moškega in ženske v japonski družbi. V naslednjem poglavju sem podala zgodovinski oris gejš, začeniši s pojavom predhodnic gejš v sedmem stoletju, poglavje pa zaključujem s pregledom glavnih sprememb, ki jih je prinesla druga svetovna vojna. Nato se posvetim vsakdanjemu življenju gejš, vključno z banketi in glavnimi predstavami, na katerih delujejo. Sledi opis veščin, ki so jih morale gejš obvladati, da so upravičile svoje delovanje. Diplomsko delo nadaljujem s poglavjem o zatonu gejš, vendar ob tem poudarjam, da so gejš na Japonskem še vedno prisotne, zaključim pa ga s slikovno prilogo.

2. POJEM MOŠKEGA IN ŽENSKÉ V JAPONSKI DRUŽBI

2.1. Pojem moškega

Zagotovo lahko trdimo, da ima znotraj japonske družbe dominantno vlogo moški. Ne glede na to, da se v zadnjem času tradicionalne družbene vloge, vezane na spol, spreminjajo, moški še vedno zasedajo 95 odstotkov mest znotraj vladnih, poslovnih in političnih funkcij. To je presenetljivo v primerjavi z zahodnimi družbami, kjer moški tovrstna mesta navadno zasedajo med 60 in 70 odstotki. (Henshall, 1999: 1).

Popolnoma razumljivo je, da moški več zaslužijo, imajo boljše možnosti za napredovanje in seveda tudi boljšo izobrazbo in tudi zunaj območja doma so vse večje odločitve v njihovih rokah. Kenneth G. Henshall navaja podatek japonskega ministrstva za delo iz leta 1994 (Asahi Shimbun Japan Almanac, 1997: 100 v Opombe v Henshall, 1999: 183), kjer vidimo, da so plače moških več kot še enkrat višje od ženskih, natančneje, za 161 odstotkov višje od ženskih. Demografski podatki nam razkrijejo, da je ženska populacija sicer večja, leta 1999 je bilo na Japonskem 64, 2 milijona žensk in 61, 7 milijona moških. Vendar pa je zanimivo, da je ženska večina sestavljena predvsem iz starejšega sloja prebivalstva. V razponu do petdesetih let prepričljivo prevladujejo moški, prav tako znotraj starostne skupine do petih let na vsakih deset dečkov pride devet deklic. Do spremembe znotraj spolne sestave prebivalstva pride šele v kategoriji nad osemdeset let, kjer se vzpostavi razmerje dveh žensk na enega moškega. Tako je bila leta 1997 pričakovana starost žensk na Japonskem 83 let ter 76, 6 let za moške. Iz demografskega pregleda je razvidno, da v aktivnem delu japonske družbe prevladuje moška populacija. Na tem mestu pa se pojavljajo vprašanja, kaj se godi z vlogo moškega v širšem kulturnem kontekstu japonske družbe? Kakšna je podoba moškega, ki je zasidrana v japonskih moških samih, japonskih ženskah in drugih nejaponskih opazovalcih? Kakšni zgledi in pričakovanja se povezujejo z vlogo moškega na Japonskem? Povsem razumljivo je, tako kot tudi drugod, da je zgodovina Japonske predvsem zgodovina dejanj njenih

pomembnejših mož. Tako se popularni pojem samurajev¹ iz Japonske zgodovine povezuje z idealom poguma in vdanosti. Današnji ekonomski uspeh Japonske ponovno vzpostavlja novo podobo japonskega moškega, v družbi se je namreč izoblikovala podoba izjemno odločnega, delavnega uslužbenca z visoko stopnjo inteligence in sposobnosti, po drugi strani pa se s pojmom sodobnega japonskega moškega povezujejo tudi druge manj krepostne značilnosti, kot so agresivnost, aroganca, šovinizem in neetičnost. Pogosto je imenovan z izrazom "korporativni vojščak", pri katerem gre za to, da (ne glede na poklicno okolje in položaj v kadrovski strukturi), vsi pojmujejo avtoriteto, podjetja ali politične ustanove za nekakšno "nadbijte", kateremu so popolnoma podrejeni. (Henshall, 1999: 1-2).

Pojem podrejenosti japonske družbe natančneje razloži Ferfila in pravi: "Na osebnotnem, psihološkem nivoju so Japonci običajno prikazani kot osebnosti z ne dovolj razvitim egom, nesamostojnim jazom. Najbolj znan primer je koncept *amae*, ki ga je razvil Doe (1973) – Japonci naj bi bili psihološko mnogo bolj kot pripadniki drugih narodov nagnjeni k temu, da iščejo zadovoljstvo v svoji odvisnosti in pripadnosti nadrejenemu. Nimajo potrebe po nedvoumnem izražanju svoje individualnosti, saj jim je pripadnost in vdanost skupini pomembnejša. Predanost posameznika uveljavljanju in uresničevanju skupine in njenih ciljev mu daje veliko zadoščenje." (Ferfila, 1999: 195).

Vsakdo od nas ima verjetno predstavo o japonskih vojaki, kamikazah², med drugo svetovno vojno, ki predvsem nam, tujim opazovalcem v podobo japonskega moškega vnesejo določene elemente krutosti in fanatizma. Japonski moški imajo določeno priljubljeno predstavo o samih sebi, ki se verjetno razlikuje od zahodne. Še vedno lahko govorimo o določenem idealu iz časa samurajev, namreč prav "korporativni vojščak" se danes kaže kot samuraj iz davnine, sedaj predan svojemu podjetju in svoji državi. Do pred kratkim je bilo popolnoma samoumevno, da je "pravi" moški pripravljen žrtvovati tako svoje družinsko življenje kot tudi lastne želje, da bi lahko nesebično služil svojemu gospodarju. V današnjem času je vloga gospodarja

¹ Pojem samuraja Veliki slovar tujk med drugim opredeli kot plemiško, vojaško kasto v fevdalni Japonski od edskega obdobja do leta 1868. (Tavzes, 2002: 1025).

² Kamikaze so v drugi svetovni vojni delovali kot japonski piloti samomorilci. (Tavzes, 2002: 539). Japonci jih imajo za "polbogove", po smrti pa postanejo cenjeni bogovi. (Henshall, 1999: 4).

prenesena na nadrejenega v pisarni, prek katerega služi podjetju ter končno ljudstvu. (Henshall, 1999: 2). Henshall navaja zanimiv primer izjemnega vrednotenja podjetja. Gre za dogodek iz leta 1979, ko je delavec uspešno ujel roparja, vendar pri tem ni opazil, da je bil ropar oborožen z nožem. Na vprašanje televizijskega novinarja, kaj bi storil, če bi opazil, da je oborožen, je odgovoril, da se ne bi spustil v napad. Obrazložil je, da bi bil v spopadu lahko ranjen, kar bi pomenilo odsotnost na delavnem mestu, s tem pa bi spravil v neprijeten položaj svoje podjetje. (Opombe v Henshall, 1999: 183). Ta ideal je osnovan na šoli *kōha*, pri kateri gre za izročilo starodavnih samurajev. *Kōha* samuraj naj bi pri izpolnjevanju svojih nalog posedoval nesebično vztrajnost, vdanost in popolno zvestobo. Izvorno gre za nekakšno zenovsko strogost, premagovanje težav brez pritožb, za človeka dejanj, ne besed in lepih misli, ki opravlja svoje naloge, ne da bi zastavljal vprašanja. Zanimivo je, da se lik zgodnjega srednjeveškega samuraja še ne povezuje s tako celovito vdanostjo. Njihovi gospodarji so, da bi preprečili nezvestobo in izdajstvo, tako namenoma vnašali in spodbujali ideal nesebičnosti, požrtvovalnosti in brezpogojnega izvajanja dolžnosti. Podobno je bilo značilno za Tokugawa šogune, vojaške vladarje Japonske med sedemnajstim in devetnajstim stoletjem. Tudi ti so skušali ustvariti podobo, ki bi zmanjšala možnost krivoverstva ali vojaškega prevrata. Na tem mestu je zanimiva primerjava odnosa do žensk med samuraji in evropskimi vitezi. Bistvena razlika je, da samuraji nikoli niso razvili niti najmanjšega elementa moške hrabrosti v odnosu do žensk. V svetu samurajev ženske nikoli niso bile pojmovane kot romantični objekt, objekt želje in nežnih čustev. Vloga ženske je bila jasno določena, zreducirana je bila na povsem klinično funkcijo za ustvarjanje potomcev³. (Henshall, 1999: 2-3).

Za moškega je bilo nedopustno, da se prepusti ljubezenskim čustvom ali drugim lahkotnim vzgibom, kot sta na primer hrana in osebno udobje. Moški, ki je ljubil svojo ženo, je bil pojmovan kot manjvreden, saj naj bi priznanje ljubezenskih čustev oskrnilo njegovo moškost.⁴ Zanimivo pa se zdi, da ženske niso bile cenjene niti kot

³ Razširjen rek iz tega obdobja pravi, da je maternica sposojena zadeva. (Opombe v Henshall, 1999: 183).

⁴ Japonskega moškega je strah tovrstne kompromitacije. Težava pa nastane ob pojmovanju matere. Medtem ko moškemu budizem, šintoizem in še posebej konfucianizem prigovarjajo, da je nad žensko superioren, se ob materi težko počuti vzvišenega. Mati naj bi bila razumevajoča in prizanesljiva, kar ravno njo dela superiorno nad sinom. Mati sina psihološko nadzira, on pa jo potrebuje, ker je od nje odvisen. In odvisnost od matere se nadaljuje tudi po otroštvu. (Henshall, 1999: 38). Naj ob tem pripomnim, da je za Japonsko značilen verski sinkretizem.

partnerice v spolnih odnosih. Henshall pravi, da je bila homoseksualnost med samuraji popolnoma vsakdanja praksa. Na tem mestu pa je potrebno opozoriti, da homoseksualnost, kot tudi namerni neintelektualizem, ki je bil značilen za samuraje, nista preprosta vzorca naravnega obnašanja, temveč gre za v veliki meri ideološko ustvarjeno idealno podobo moškega. V religioznih verovanjih šintoizma je bila ženska vedno pojmovana kot *kegare*, nečista. Prihod kitajske yin-yang filozofije je razumevanje ženske še dodatno zaostri in zapletlo. (Henshall, 1993: 3).

Termina yin-yang sta se sprva uporabljala pri opisovanju dveh nasprotujočih si in komplementarnih vidikov Daa, kot naravnega reda: senčni in svetli vidik; hladni – pasivni in topli – aktivni aspekt in končno ženski in moški aspekt. Termina se uporabljata pri opisovanju odnosov, stvar je lahko bodisi yin ali yang v odnosu do neke druge stvari. Sintagme yin-yang v vsej njeni pomembnosti in v vseh njenih praktičnih aplikacijah v tem besedilu ni moč obseči. Ta prastara modrost tvori jedro pomembne samostojne filozofske šole stare Kitajske in splošne duhovne naravnosti dalnjevzhodnega sveta. Gre za poskus, kako preseči nasprotja, ki jih je svet našega vsakdanjega doživljanja poln, tako da ne damo prednosti nobenemu izmed obeh. (Milčinski, 1992: 14-15).

Spolno združitev moškega in ženske so dojemali kot harmonično združitev moškega principa yang in ženskega yina. Na kozmični ravni to združitev simbolizira združitev Zemlje in Nebes. Vendar ta odnos ni vedno harmoničen in ženska naj bi po izročilu imela večjo moč pretvorbe moške yang energije, prav to pa zbuja v moških strah. (Furlan, 2003: 129).

Japonski moški so se bali, da pretirano druženje z žensko, princip yin, negativno vpliva na njihovo moškost, princip yang. V realnem življenju pa se samuraji, kot tudi njihovi posnemovalci, vendarle niso popolnoma odrekli druženju z ženskami in biseksualnost se je vzpostavila kot tipičen vzorec spolnega obnašanja⁵. Obstajal pa

Budizem je etični in filozofski nauk Bude iz 6. st. pr.n.št., ki se je v nekaterih državah Vzhodne Azije pozneje razvil v religijo. (Tavzes, 2002: 142). Šintoizem je staro japonsko verovanje, ki nima utemeljitelja in ne pozna dogem, sloni na oboževanju narave, čaščenju prednikov in različnih božanstev. (Prav tam: 1121). Konfucianizem (po filozofu in reformatorju Konfuciju, 551-479 pr.n.št.) je sistem družbene etike, ki ga je učil Konfucij in ki poudarja potrebo po večji moralnosti posameznika, kar bi omogočilo nastanek družbene harmonije, miru in napredka. (Prav tam: 600).

⁵ Med samuraji je homoseksualnost veljala za najčistejšo obliko ljubezni. (Downer, 2001: 39).

je še drug tip moškega, imenovan *nanpa*. Gre za suhljatega, plahega in nezaupljivega moškega, ki mu v primerjavi s *kōha* moškimi primanjkuje odločnosti in trdnosti. Prav ta nežna podoba moškega, ki ji primanjkuje moškosti, se znotraj japonske percepcije zlije s podobo zahodnega moškega. Manko moškosti se kaže tudi v samopašnem, hedonističnem obnašanju, v predajanju užitek in bahavosti. Povsem razumljivo je, da je tudi odvisnost od ženske pojmovana kot negativna, kljub temu pa je ta pojav izredno razširjen na Japonskem tudi med moškimi, ki se navzven uvrščajo v tip *kōha*⁶. Posebej zanimivo pa se zdi, da poženeščena lepota in ljubkost nikoli nista ogrožali ideala moškosti, tako med ženskami kot med samimi moškimi, kar je bilo značilno znotraj evropske kulture. Prav tako med homoseksualci nosilec ženske vloge v družbi nikoli ni doživljal negativnih kritik. Še več, lep mlad moški (*bishōnen*) je glede marsičesa veljal celo za višji moški ideal kot sama ideja *kōha*. Ta tip moškega (*bishōnen*) se pogosto pojavlja v japonskih legendah in literaturi. Mitski junak je pojmovan kot zmagoslavno, superiorno bitje, ki pa se razlikuje od drugih vojščakov, ki posedujejo zgolj kruto moč mišic. Na tem mestu pa se ponovno lahko navežemo na pojav kamikaz med drugo svetovno vojno. Že njihovo ime *Eskadrilje češnjevca* (*Ōka*) ima poleg prisposodobne, na zemljo so namreč padli še vedno sveži in lepi, tudi dokaj ženstveno konotacijo. Tudi kamikaze so bili pojmovani kot "skoraj" bogovi in verjeli so, da bodo po smrti postali čaščeni bogovi. Znotraj evropske vojaške zgodovine in podobe tipičnega zahodnega vojnega heroja ne najdemo podobnih primerov. Ideja zgodnje smrti je močno vezana na estetsko dojemanje znotraj japonske kulture. Umreti mlad in lep, očiščen oziroma rešen grde eksistence razpada, ki jo prinaša staranje, je pomemben vidik japonske estetike. Estetika ima tako pomembno vlogo pri konceptualizaciji idealnih podob, ne le v smislu fizične privlačnosti, temveč odigra pomembno vlogo pri konstrukciji moške in (kakor bomo videli pozneje) tudi ženske podobe. Japonski *bishōnen* še vedno poseduje moške in zemeljske lastnosti, značilne za ideal *kōha*, kot so odločnost, vzdržljivost in požrtvovalno vdanost ideji, za katero se bori. Ideal *kōha* je v realnosti

⁶ Tip *kōha* je žensko družbo po eni strani sicer zaničeval, po drugi pa se ji ni mogel popolnoma izogniti. Svojo vznemirjenost ob njeni prisotnosti je skušal obvladati. Eno od oblik tega obvladovanja je moški izrazil kot nasilje nad žensko. Pretepanje žena je bilo še do nedavnega javno dopustno. Tako je na primer bivši ministrski predsednik Sato Eisaku javno spregovoril, da tepe svojo ženo, in tudi hči bivšega ministrskega predsednika Tanake Kakueija je javnosti povedala, da jo je oče pretepal, kar je svetoval tudi njenemu možu, ker naj bi ga to naredilo še bolj moškega. Zakon tej problematiki ne posveča veliko pozornosti, čeprav je res, da je prijavljenih zelo malo nasilnih dejanj. (Henshall, 1999: 39).

dosti lažje doseči in vzdrževati, vendar je prav posebni odmik od konkretne realnosti, izjemna zmes čistosti in lepote, minljive mladosti in skoraj nadnaravne prezenice tisto, kar postavlja ideal *bishōnen* nad ideal *kōha*. Spola ne določajo le biološke razlike in prav *bishōnen* je dober primer, kako tvegano je prenesti spolne vzorce ene kulture v interpretacijo spola v drugem kulturnem okolju. *Bishōnen* se lahko mnogim zahodnjakom zdi požensčen, mehak moški, kar pa bi bila povsem napačna interpretacija znotraj japonskega okolja. Zanimivo je, da japonski moški "stare šole" gledajo na sedanje postmoderne moške kot na šibke, pomehkužene moške mehke šole, *nanpa*. Sedanji moški v svoji zavesti puščajo del prostora tudi za dom in družino. Gre za premeno vrednot v postmodernej družbi, poleg tega pa je po gospodarskem razcvetu v zgodnjih devetdesetih letih prišlo do pojava odvečne delovne sile in zmanjševanja plač, kar je spremenilo pogled na popolno zvestobo podjetju. (Henshall, 1999: 3-5).

Henshall navaja zanimive podatke Urada ministrskega predsednika Japonske. Odstotek zaposlenih, ki dajejo prednost delu pred zasebnim življenjem, se v zadnjih dvajsetih letih počasi, vendar vztrajno znižuje. V prvi polovici devetdesetih let je bil delež zaposlenih, ki dajejo prednost družinskemu življenju pred delom, 39 odstotkov, kar je presenetljivo v primerjavi s 23 odstotki, ki jasno postavljajo delo na prvo mesto. (Opombe v Henshall, 1999: 184). Ob teh podatkih je potrebno poudariti, da je bila v raziskavo vključena celotna populacija, tako ženski kot moški del. Novodobni japonski moški se tako ne razlikuje več dosti od evropskega tipa. Še vedno gre za delovnega, nacionalističnega in podjetju zvestega človeka, ki pa ni v suženjskem odnosu do dela. Svoj čas posveča sebi in družini, pomaga pri domačih opravilih in se ukvarja z rekreacijo. Je vsestranski moški, ki je sposoben uskladiti delo z družinskimi obveznostmi. Vladno poročilo iz leta 1992 navaja, da je 39 odstotkov moških menilo, da bi morali moški bolj pomagati doma. Raziskava Mestne vlade Tokia iz leta 1994 pa še potrdila, da tretjina poročenih moških dejansko pomaga pri hišnih opravilih, kot so čiščenje, nakupovanje, priprava hrane in podobno. (Opombe v Henshall, 1999: 184).

Na tem mestu se ozrimo še na to, kako ženske gledajo svoje moške. Splošno razširjena ljudska modrost je, da mora idealen moški izpolniti tri zahteve, "takai"⁷: Imeti mora "takai" plačo, biti mora diplomant univerze, ki ima "takai" status, ter končno tudi fizično mora izpolniti zahtevo po "takai". (Henshall, 1999: 5). Statistike nam pokažejo, kakšen je profil moškega, ki si ga želijo japonske ženske. Gre za velikodušnega, pametnega, pozitivno razmišljajočega in blagega človeka, ki je sposoben ustvariti finančno blagostanje. Ponavadi je nekoliko starejši od njih, je njihov dober prijatelj, jih posluša in ustvarja vzdušje, v katerem se počutijo zadovoljne same s sabo. Prepričane so tudi, da ne sme sedeti le v pisarni, ampak se mora tudi fizično ukvarjati s kakšnim športom. Zanimivo pa je, da se moškemu ni potrebno veliko ukvarjati z otroki. Poleg tega ni nujno, da je ljubeč, skrben in romantičen, niti fizično privlačen. (Statistični podatki založbe Harlequine iz leta 1996 v Henshall, 1999: 6-7). Vzorci v teoriji gotovo predstavljajo nekaj drugega kot v vsakdanu. Na primer, ali relativno majhna stopnja želje moških po preživljanju časa z otroki temelji v želji žensk, da ta aktivnost ostane v njihovi domeni? Ali pa mislijo, da je za njihove delovne može bolj pomembno, da prosti čas porabijo za športne aktivnosti? Smiselno se je vprašati, če odsotnost želje po fizični privlačnosti in ljubezni predstavlja izvorno pomanjkanje tovrstne želje ali gre za kulturno in tradicionalno pogojen vzorec obnašanja, glede na to, da je na Japonskem petina vseh porok še vedno vnaprej določena. (Henshall, 1999: 7-8).

Kot sta zapisala Marijan in Tea Košiček (1982: 150), v patriarhalni Japonski ljubezen ni za smrtnike. Ljubezen po mnenju starih Japoncev lahko živi le v človeški domišljiji. V okolju, kjer v odnosu med spoloma vladajo tako globoka čustvena nasprotja, se prava seksualna ljubezen ne more pojaviti. Taka ljubezen ostaja v spolnem življenju Japoncev izjemen dosežek, nekaj, o čemer lahko povprečen človek samo sanjari. (Košiček, 1982: 150).

Prav tako je po statističnih podatkih izražena želja ženske po starejšemu partnerju lahko izraz želje po idealu zrelosti, ni pa izključeno, da korenini v povsem praktičnem vzroku finančne varnosti. (Henshall, 1999: 8).

⁷ Takai v japonščini pomeni "visoko". (Henshall, 1999: 5).

Problematike spola pa ne moremo raziskovati v osami. Koncepta moškosti ne moremo pravilno razumeti, če ga ne postavimo v kontrast konceptu ženskosti, in obratno. (Henshall, 1999: 8).

2. 2. Pojem ženske

Znotraj kulturnega okolja, kjer prevladujejo ideali kōha in vrednote samurajev, je razumljivo, da ženske nimajo visokega družbenega položaja. (Henshall, 1999: 8).

Težnja, da bi vedno in v vsem zagotovili prvenstvo in nedotakljivo oblast moškega v odnosu med spoloma, se kaže že v starojaponskem mitu o božanstvih, ki so ustvarila ljudi, o Izanagiju in Izanami. Ker je bil moški Izanagi, naj bi on izrekel prve besede. Toda na prvem zmenku je boginja Izanami Izanagija prva ogovorila, kar se je izkazalo za tragično napako. Iz prve zakonske zveze so se jima rodili otroci – pijavke, ki jih starša nista hotela priznati. Po nasvetu bogov sta napako popravila, na naslednjem zmenku je torej prvi spregovoril Izanagi, in tako so se jima rodili nepohabljeni otroci. (Košiček, 1982: 148-149).

Vendar pa se je vloga ženske v japonski zgodovini spreminjala. V zgodnjih obdobjih japonske zgodovine so imele ženske svojevrsten položaj in vpliv. Kot šamanke, poglavarke in cesarice so skozi zgodovino zasedale položaje moči in avtoritete. Njihov vpliv je bil razvejan in je segal na področje politike, vojaških zadev, religije, družbe in umetnosti. Kakor je značilno tudi za druga ljudstva, so obstajali resnični in mitski ženski liki. Vrhovno božanstvo v šintoizmu, Amaterasu ali Sončna boginja, se je prvič pojavilo v sedmem stoletju in je eden redkih primerov v svetovnih verstvih, kjer sončno božanstvo predstavlja ženska. Himiko je bila vladarka, ki je ustvarila Japonsko v tretjem stoletju. Literaturo na dvoru med desetim in enajstim stoletjem so prav tako pisale ženske pisateljice, najbolj znan je primer Murasaki Shikibu, ki velja za prvo pisateljico na svetu. Tudi v zgodnjem obdobju samurajev, v trinajstem stoletju, občasno še vedno zasledimo vplivne ženske like, kot je Hojo Masako, nuna šogun. V poznejši japonski zgodovini se je vloga ženske spremenila, postala je namreč popolnoma podrejena moškemu svetu. O podobni težnji in položaju ženske

lahko govorimo pri večini svetovnih kultur. Splošna razlaga pojava je osnovana na ideji proizvodnih načinov. Razvoj kmetijstva je vlogo ženske in moškega na novo vzpostavil. V času nomadskega nabiralništva in lova je imela ženska kot nabiralka gotovo bolj pomembno vlogo kot moški lovec, saj je bil njen prispevek v zagotavljanju zaloga dosti bolj gotov in konstanten. Kmetijstvo je prineslo pojav naselbin, ki so kmalu postale teritorialne baze z mejami, ki jih je bilo potrebno obraniti in tudi širiti. Povsem razumljivo je, da se je zaradi fizične moči in sposobnosti za bojevanje vloga moškega spremenila. Prav tako je za kmetijski način značilno, da ga lahko nadzoruje majhno število ljudi, in tudi v praksi je bila superiorna moč moških odločilna. Kmetijski način se je na Japonskem pojavil okoli leta 400 pr.n.š. in se je do prvega stoletja našega štetja razširil po vsej Japonski. Povečevanje vojaških sil in njihov naraščajoč vpliv je vlogo ženske še močnejše določil. Obstajale pa so izjeme in ženske so bile včasih izjemne borke in poveljnice, kot zgoraj omenjena Himiko. Tovrstne ženske so bile navadno šamanke. (Henshall, 1999: 9-10).

Furlanova (2003: 125) navaja, da so v zgodnjih japonskih verstvih vse ženske, ne samo šamanke, veljale za globoko duhovna bitja, z veliko močjo in ugledom. Duhovna moč nekaterih žensk naj bi bila tako velika, da so svetovale političnim voditeljem. Ženska je imela v predbudistični⁸ Japonski (v drugem stoletju n.št., med dinastijo Wei) tako močan vpliv, da so kitajski opazovalci Japonsko poimenovali "dežela kraljic". Po nekaterih teorijah so za zaton dotedanjega statusa japonske ženske odločilni prihod budizma in konfucianizma ter rastoči fevdalizem. (Furlan, 2003: 125).

Za vse budistične dežele je značilna patriarhalna družbena ureditev. Za budizem so značilna tri glavna filozofska obdobja. Najstarejša oblika indijskega budizma se imenuje teravada (mali voz), druga stopnja budistične misli je mahajana (veliki voz) in zadnji tantrični oziroma tibetanski budizem, vadžrajana. Dve znani zgodbi zgodnje budistične literature nam pomagata razumeti, kakšen je bil odnos do žensk v prvih stoletjih budizma. Prva zgodba pripoveduje o tem, kako je Sidharta Gautama - Buda⁹ ponoči, brez slovesa zapustil svojo spečo ženo in sina, da se je podal na pot iskanja resnice o človekovi eksistenci v duhu odpovedi. Potrebno je poudariti, da Buda ni

⁸ Budizem je na Japonsko prek Koreje prišel leta 552. (Milčinski, 1995: 51).

⁹ Po izročilu se je ustanovitelj budizma, Gautama Sidharta, rodil okoli 446 pr.n.št. (Milčinski, 1995: 51).

zapustil žene zaradi njene zlobe ali zapeljive spolne narave, temveč zaradi svoje lastne navezanosti nanjo. Tega dejstva se mnogi menihi, ki so pisali budistične tekste, niso zavedali, breme lastne želje so prenesli na ženska ramena in jih označili kot vir spolnega poželenja. Tako ima tudi zgodnji budizem dostikrat negativen odnos do žensk. Druga zgodba govori o osnovanju ženskega reda. Nekaj let po Budovem razsvetljenju sta k njem prišli njegova krušna mati in teta skupaj s še petstotimi ženskami, da bi od njega dobile blagoslov za ustanovitev ženskega reda. Prvikrat ju je sicer zavrnil, vendar sta vztrajali in drugič je bila prošnja uslišana. Buda je pojasnil, da lahko ženske prav tako kot moški dosežejo razsvetljenje, zato je potrdil red. Redovnice so bile sicer deležne manjših pravic kot menihi, imele so slabše pogoje za življenje in izobrazbo. Bistveno pa je, da je mahajana budizem odprl možnost odrešenja vsem ljudem, ne samo menihom in nunam, kot je bilo značilno za teravada budizem, poleg tega se je posredno začelo bolj ceniti zakonsko življenje. Laični pogled na žensko se ni bistveno spremenil, kar pa lahko rečemo za teoretski koncept pojmovanja ženskosti in ženske. Budizem vadžrajana z močnim vrednotenjem spolne združitve poudari tako žensko kot moško vlogo. Moški in ženski princip s sodelovanjem tvorita nenadomestljivo dvojno celoto in si prizadevata za razsvetljenje. Moško in žensko telo je duhovno ovrednoteno, kljub vsemu pa stvarni, družbeni položaj ženske ostaja nespremenjen in močno zakoreninjen vpliv moškega je še vedno prevladujoč. (Furlan, 2003: 120-121).

Tudi na Japonskem so moški prevladovali znotraj duhovništva, njihova moč pa se je še povečala, ko sta protokol in ritual postajala pomembnejša, religija pa očitno sredstvo za doseganje moči in kontrole. Razlika se je dodatno razprla z razvojem pisave, ki je religiozne prakse še bolj zapletla. Ženske so se redko lahko učile kitajščine, ki je bila več stoletij pisni jezik religije. Omejene le z japonščino, ženske zares niso imele vstopa v območje religioznih avtoritet. (Henshall, 1999: 10). Ne glede na izkušnje in starost, so bile nune vedno v podrejenem položaju do menihov. Nikoli se niso dokončno otresle ideje o njihovi fundamentalni zlobi in nezmožnosti, da dosežejo razsvetljenje. Dober opis poda zgoraj omenjena prva japonska pisateljica Murasaki Shikibu v knjigi *Pripoved o Genjiju*, ki je nastala okoli leta 1000. Princ Genji, junak romana, razmišlja o ženski naravi in pravi: "Če ne bi bile izvorno zlobne, se sploh ne bi rodile kot ženske." (Henshall, 1999: 11).

Poleg budizma je na tem mestu potrebno omeniti tudi konfucionizem. Kongzi (njegovo ime so v Konfucius latinizirali jezuiti) se je rodil leta 551 pr.n.š. v obubožani plemiški družini. Deloval je kot nižji plemiški uradnik, potoval po deželi in poskušal uveljaviti svoje politične ideje v službi kakšnega kneza, vendar v tem času ni bil uspešen. Umrl je leta 479 pr.n.š. Nobeno njegovo delo se ni ohranilo, znamenito knjigo *Pogovori* so rekonstruirali njegovi učenci. Kljub vsemu so misli tega filozofa, ki je imel kar 3000 učencev, od katerih jih je 72 zaslovelo, postale temelj filozofske smeri in življenjskega nazora. Za nekatere so postale celo temelj religije konfucianstva, ki je pustila pečat velikemu delu kitajske družbe in njenim institucijam. (Milčinski, 1988: 12-13).

Za nas je zanimivo predvsem to, da je Konfucij nadaljeval patriarhalne norme kitajskega izročila. Tako nas ne začudi, da je tudi v njegovem nauku položaj ženske obarvan s pokornostjo moškemu. Tradicionalna kitajska družina je bila vedno patriarhalna. Ženska je v tradicionalni kitajski družbi zavzemala pomembno mesto, ki je bilo strogo omejeno in določeno na področje zakona, družine in vzgoje otrok, posebno sinov. Gre za to, da naj bi bili kitajska družina in družba med seboj harmonični. Pravilni in zdravi odnosi v družini naj bi tako vplivali na blaginjo celotne kitajske družbe. Ženska si je lahko pridobila ugled le z dobro družinsko in materinsko skrbjo. Konfucianstvo uči, naj bo žena najprej pokorna svojemu očetu, nato svojemu možu in končno svojim sinovom. Tako nas ne preseneti, da so ljudje, kadar je ženska umrla, še preden se je uspela poročiti in roditi otroke, menili, da se je nanjo zgrnila družbena in nadnaravna nesreča. (Furlan, 2003: 129).

Tudi japonski šintoizem je (podobno kot budizem in konfucianstvo) naperjen proti ženski. Vseskozi je prisotna dvojnost v dojemanju ženske, spoštovanje in strah pred žensko se prepletata. Včasih so bile spoštovane in deležne izrednega čaščenja, vendar so bile pojmovane tudi kot potencialno nevarne, kot utelešenje elementarnih sil narave, ki jih moški ni sposoben razumeti. Ženske so, zaradi menstruacije in krvi ob rojstvu, povezovale tudi z obredno nečistostjo, imenovano *kegare*. Zgolj prisotnost ženske je lahko onečastila prostor. Presenetljiv je podatek, ki ga navaja Henshall, namreč vse do konca druge svetovne vojne so bile ženske izobčene z gore Fidži, saj naj bi njihova prisotnost onečastila svetost gore. (Henshall, 1999: 11).

Videli smo, kako so različni elementi budizma, konfucianizma, šintoizma in militarizma izoblikovali podrejeno vlogo ženske v japonski družbi. (Henshall, 1999: 12).

V dobi samurajev, med enajstim in šestnajstim stoletjem, se je položaj ženske še poslabšal, značilne so bile strateške poroke, ženske pa so bile velikokrat zlorabljene kot talke. Poleg tega so zaradi strateških ciljev po združitvi ozemlja postopoma izgubile tudi pravico do dedovanja posesti. Proti koncu šestnajstega stoletja, ko je bil dosežen nacionalni red, moško junaštvo ni imelo več velikega pomena. Samuraji so se prelevili v birokrate in upravnike in zares bi lahko pričakovali, da se bo položaj žensk izboljšal. Vendar se ni. Nasprotno prav ta nova, nepričakovana, iz miru izvirajoča grožnja moški pomembnosti, je kot nekakšno kompenzacijo izoblikovala novo etiko, ki je še bolj slavila moškega. Pri tem ni šlo za ocenjevanje in pregledovanje ženskega položaja, temveč za obuditev konfucianizma, ki je med stoletji nemirov in kaosa izgubil na veljavi. Konfucianstvo je bilo vsiljeno s strani šogunov dobe Tokugawa (1600-1868), z namenom, da po deželi ohrani splošni red in pravovernost. Cilj ni bil povečevati podrejenost ženske, kljub temu pa je bil rezultat prav ta. Konfucianizem je bil izredno vpliven ravno med razredom samurajev, ki so šteli desetino vsega prebivalstva. V mestih, kjer so bili večinoma nastanjeni so dosegli tudi do 40 odstotkov populacije. V teoriji se je pričakovalo, da jim bodo drugi razredi sledili v njihovih nazorih. Dober primer je delo *Onna Daigaku (Veliko učenje za žensko)*, iz leta 1716, ki je klasični primer, kako se je konstruirala vloga spola. Natančno nam prikaže pričakovano vlogo ženske, predvsem med samuraji, ki so kraljevali na vrhu družbene hierarhije ter postavljali vzorce sprejemljivega obnašanja. "Žena mora svojega moža videti kot svojega gospodarja, služiti mu mora s čaščenjem in spoštovanjem. Velika življenjska naloga žene je ubogljivost. V odnosu do moža naj bosta njena zunanja podoba in način, kako pristopa do njega, vseskozi ponižna in spravljiva ter nikoli razdražljiva, zlovoljna, neprijazna in groba – to naj bo ženina prva in glavna skrb." Poleg tega pa so se žene morale zavedati tudi svojih prirojenih slabosti. "Pet najhujših slabosti obstaja, ki grozijo ženski: neposlušnost, nezadovoljstvo, obrekovanje, ljubosumje in neumnost. Brez slehernega dvoma teh pet slabosti najdemo pri sedmih ali osmih od desetih žensk. Od tu izhaja manjvrednost ženske, če jo primerjamo z moškim. Ženska jih lahko pozdravi s samoopazovanjem. Najhujša lastnost in kraljica drugih štirih je neumnost ...

Neumnost njenega značaja je tolikšna, da je za ženo obvezno, da nikoli ne zaupa sama sebi, ampak da uboga svojega moža." (Henshall, 1999: 13 - 14). Videli smo, da je bil položaj ženske dokaj brezizhoden. Odvzeta ji je bila vsakršna samozavest. Edini način, da je ženska dosegla določeno veljavo, je bilo po konfucianskih učenjih takrat, kadar je marljivo izpolnjevala podrejeno vlogo, ki ji je bila naložena. Če je dobro izpolnila svojo podrejeno vlogo, je dokazala, da je to njena "naravna" vloga. V nasprotnem primeru je bila označena za slabo ženo, ki je dokazala, da ni zmožna uresničiti zahtev, ki se od nje pričakujejo, ter si tako ne zasluži nikakršne odgovornosti. Kot zanimivost pa naj omenim, da so nekateri šintoistični menihi do žensk zavzeli drugačno stališče in nastopili proti skrajnemu poniževanju žensk. V obdobju naraščajočega nacionalizma so takšno gledanje pojmovali kot vdor tujih idej. Tako je Masuho Zanko, ki je živel od leta 1665 do 1742, zapisal: "Moški in ženske so na istem nivoju, brez izjem, manjvrednosti in večvrednosti. Razmišljati o ženski kot o sužnji moškemu in pričakovati, da mu bo v vseh stvareh sledila, je zmeta, osnovana na kitajskih navadah in je odklon od načina naše države." Dodati pa je treba, da med nižjim, kmečkim prebivalstvom konfucianizem le ni bil tako razširjen, ženske so imele več dostojanstva, ki so si ga zagotovile s trdim delom. (Henshall, 1999: 15).

Kljub negativnemu vrednotenju žensk, ki so ga zavzemali samuraji, in njihovim homoseksualnim nagnjenjem, pa se nikoli niso odrekli seksualnemu druženju z ženskami. Ženske in tudi moške prostitutke so bile izredno iskane. V mestih so tako nastale užitkarske četrti, najbolj znan primer je bil Yoshiwara v Edu, današnjem Tokiu. Njihove redne stranke so bili samuraji, trgovci, rokodelci, umetniki, delavci in celo istospolno usmerjene ženske. Nekatero prostitutke visokega sloja ali kurtizane so dosegle tudi precejšnje bogastvo in slavo. Na tem mestu pa se ustavimo ob pojmu *gejša*¹⁰, ki se dostikrat pojavlja kot simbol užitkarskih predelov. Beseda *gejša* dobesedno označuje umetniško osebo in se navezuje na njeno izurjenost v glasbenih in dramskih veščinah. Uradno *gejša* niso bile pojmovane kot prostitutke in niso bile izobčene v državnem pregonu prostitutk leta 1956. Mnoge mlade ženske so

¹⁰ Morda je smiselno, da podam nekaj definicij besede *gejša* v slovenščini. Slovenski pravopis (2003) in Slovar slovenskega knjižnega jezika (1997) *gejšo* označita kot japonsko plesalko in pevko v čajnici. Prav tako je v Slovarju tujk (Verbinc, 1997: 235) *gejša* predstavljena kot poklicna plesalka in pevka v japonskih čajnicah. Slovenski etimološki slovar (1997) pa pojem *gejša* razloži kot zloženko iz japonske besede *gei*, umetnost, spretnost, okretnost, in *sha*, osebo. Prvotni pomen besede je artistka, umetnica.

postale gejše iz nujnosti, pogosto so jih v hiše gejš prodali starši s podeželja. (Henshall, 1999: 16-17). Tudi danes se na Japonskem dogaja podobno, le da sedaj v užitkarske predele pošiljajo deklice Tajci in Filipinci ter na ta način vzdržujejo svoje družine (Buruma v Cobb, 1997: xi).

Opravičilo za prodajanje otrok je bilo ponovno vzeto iz konfucianskega nazora. Deklice, ki so se žrtvovale za svojo družino, so bile pojmovane kot vzor otroškega spoštovanja staršev. Hčerke so verjele, da je njihova dolžnost, da postanejo prostitutke, ter tako pomagajo svojim staršem (Henshall, 1999: 17).

Danes si japonske ženske ne želijo pridobiti le formalno enakih pravic kot jih imajo moški, ampak zahtevajo dejansko enakost v praksi, predvsem v smislu enakih možnosti. Seveda pa to pomeni spreminjanje ustaljenih navad, kar je izredno težavna naloga. Veliko sprememb so uvedli po drugi svetovni vojni Američani, ko so ženske dobile tudi volilno pravico in z ustavo leta 1947 postale na vseh področjih formalno enakopravne z moškimi. Vendar so le na področju izobraževanja uspele to enakopravnost izkoristiti, in še to le v srednji šoli, ki jo konča več deklet kot fantov. (Zakrajšek, 1992: 55).

V odnosu do žensk se tudi danes še vedno zrcalijo tradicionalni vzorci vedenja in to tako znotraj moške kot tudi ženske populacije. Sodobna, emancipirana ženska, ki hoče biti neodvisna in skrbeti sama zase, ni ideal sodobnega Japonca. Ta je namreč ne mara, saj ne spada v njegov kontekst in način življenja, ki je podrejen delu in optimalnemu delovnemu okolju v službi. Med moškimi kot ženske vrednote veljajo nesebičnost, skrb za druge in materinstvo. Vendar pa se odnos mladih moških do žensk spreminja in eden od idealov za ženske postaja Japonska, ki je ženska in mati, hkrati pa tudi sama zasluži in je neodvisna. (Zakrajšek, 1992: 56).

3. ZGODOVINSKI ORIS GEJŠ

Zgodovinski oris gejš, ki sem ga skušala predstaviti kronološko, sem prepletla tudi z nekaterimi pomembnimi dogodki japonske zgodovine. Besedilo začnem s predhodnicami gejš v sedmem stoletju, ki so stranke kratkočasile na japonskem dvoru, in ga zaključujem z bistvenimi spremembami, ki so za gejše nastopile po drugi svetovni vojni. Poglavje sem zaradi lažje preglednosti razdelila na štiri podpoglavja.

3.1. Zapeljive zabavljačice stare dobe

Predhodnice gejš najdemo med ženskami *saburuko*¹¹, ki so se pojavile ob koncu sedmega stoletja. (Underwood, 2000: 15). Izraz je pomenil strežnico oziroma prvotno prostitutko na Japonskem. (Prav tam: 61). S spolnimi uslugami so se bile prisiljene ukvarjati zaradi preživetja, med njimi je bilo veliko nadarjenih plesalk in pevk, ki so prisotne kratkočasile na aristokratskih srečanjih. Omenjene so v stari japonski poeziji. (Prav tam: 15).

Promiskuitetno vedenje je doseglo vrhunec v obdobju Heian, ki je trajalo od leta 794 do 1185. Razuzdano spolno življenje je bilo povsem sprejemljivo in je veljalo za nekaj normalnega. (Downer, 2001: 27).

Heianska doba se je začela s petdesetim vladarjem Japonske, cesarjem Kamujem, ki je premestil prestolnico iz Nare v Ramaširo in je na prelepem griču z izredno romantično okolico zgradil novo mesto. Imenoval ga je Heian–kio, ki je temelj današnjega Kjota. Od tedaj naprej je bil Kijoto (razen kratkega razdobja nad tisoč let) sedež dvora in vlade, in to do leta 1869, ko so prestolnico prenesli v Tokio. (Šantić, 1964: 20). Mesto so popestrile cinobrasto obarvane palače, visoki stebričasti templji in prostorna stanovanja iz lesa. Plemiči in principi so se v senci vrb v okrašenih vozeh z vpreženimi voli in pripadajočim spremstvom prevažali po širokih ulicah, tlakovanih

¹¹ Saburuko – "tisti, ki služi"; izvorne prostitutke na Japonskem. (Slovarček v Underwood, 2000: 61).

iz blata. Za razvajene aristokrate heianskega dvora je bilo to obdobje neskončno dolgih zabav, povezanih z umetnostjo. Dneve so si krajšali z opazovanjem lune, mešanjem kadil, pisanjem pesmi in ljubezenskimi igrkami. Ženske pa so živele v senci moških, skrite v hišah brez oken. Toda v njihovem skrivnostnem svetu so bile dvorne dame tudi visoko izobražene. Ena izmed njih, ki sem jo omenila že v prejšnjem poglavju, Murasaki Shikibu¹², v romanu *Pripoved o Genjiju* opisuje romantične prigode karizmatičnega princa Genjija. Nekaj dvornih dam je pisalo dnevnik, v katerih so podrobno zabeležile intimne opise aristokratskega življenja tistega obdobja. (Downer, 2001: 26).

Lepota ženske ali njena lepa pisava je moškega prepričala, da je zanjo sestavil *wako*, enaintrideset zložno pesnitev v kaligrafiji na rahlo odišavljenem papirju. Če je bilo dami napisano vseč, je lahko poskusil z obiskom. Ponoči se je priplazil v sobo, slekel svoja oblačila, dvignil svileno zaveso in se ulegel zraven nje. Še pred zoro je odšel in zatem naslikal pesem z jokajočim vzhajajočim soncem ali petelinom, ki naznanja uro obiska. Dama je morala na pisanje o morebitnem nadaljevanju zveze odgovoriti s pisanjem. Najbolj znana krasotica te dobe je bila Ono no Komachi. Njena zgodba se je pojavljala v predstavah gledališča no in v legendi. Z vranje črnimi lasmi, obrazom kot cvet, obrvmi, zarisanimi v polmesec, je na banketih zapeljevala moške (Downer, 2001: 27). Bila je tudi izjemno nadarjena. Svoje strasti je tudi ona zapisovala v wakah¹³. Predajala se je samo moškim, ki so se dokazali, da so jo vredni. Za enega od njih, poveljnika vladne straže, Fukakusa no Shi'i no Shosho, si je izmislila strogo nalogo. Sto noči zaporedoma bi moral prihajati v njeno hišo, se izmuzniti nočnim čuvajem v vetru, dežju in snegu, in po devetindevetdesetih nočeh, ko je bil že skoraj poplačan za trud, je ob svitu nenadoma preminil zaradi srčnega napada ali morda ohladitve. Zaradi take brezsrčnosti je Komachi doletela najhujša kazen; izgubila je svojo lepoto, izgnali so jo z dvora in postala je beračica. V ljudski legendi in gledališču no je predstavljena kot stara izčrpana ženska, ostudno grda,

¹² Avtorico se je sicer posthumno pošiljalo v pekel, ker naj bi kvarila ljudi. (Smrke, 2000: 145).

¹³ Če navedem eno od njih:

"Noč brez lune

ni poti, da ga srečam.

Hrepenenje v meni narašča –

v prsah razbija, strast gori,

moje srce se utaplja v ognju." (Keene, 1955:74 v Downer, 2001: 28).

obdana z nesrečnimi duhovi moških, ki so umrli, ker so jo ljubili. (Downer, 2001:28-29). Morda se ob prevzetni lepoti, zaradi katere je Komachi moške spravljal ob pamet, lahko znova naslonimo ob šintoizem, staro japonsko versko tradicijo. "O konceptu 'greha' v šintoizmu težko govorimo, še manj o čem, kar bi bilo primerljivo s krščansko idejo 'izvirnega greha'. Človek je po naravi dober in tudi svet, v katerem živi, je svet kamijev. Z grehom primerljiv je predvsem koncept cumi (*tsumi*), ki pomeni 'nečistost', ki jo je treba odpraviti. Do cumija pride zaradi stika s truplom, menstruacije, neustreznih odnosov med ljudmi, zaradi naravnih nesreč in nepravlega odnosa ljudi do narave." (Smrke, 2000: 146). "V heianski dobi sta se šintoistična in budistična vera tako približali, da sta bili skoraj identični, in budistični nauki so bili Japoncem bližji kot kadarkoli prej." (Šantić, 1964: 21).

Ob verskem sinkretizmu naj zopet omenim vpliv konfucianizma na sklepanje porok v japonski družbi. Poroka je bila namenjena združevanju družin, določili so jo starši obeh partnerjev. Tako so na primer dvorno damo (raje kot zaradi števila ljubimcev) grajali zaradi napačnega kombiniranja odtenkov na obleki. (Downer, 2001: 27).

V obdobju heianske promiskuitete, ko plemiči z obiski v sobah aristokratskih žensk niso imeli težav, da si najdejo družbo za čez noč, so prostitutke ponujale drugačno obliko užitkov. Na dnu lestvice so bile običajne prostitutke, ki so tavale po ulicah, ob rečnih kanalih, hribih in gozdovih, znane kot "tavajoče ženske", "lebdeče ženske" in "ženske za zabavo". Na vrhu lestvice so bile izobražene, prefinjene profesionalke, ki jih v angleščini imenujejo kurtizane. (Downer, 2001: 29). Izraz kurtizana, *courtisane*, izhaja iz francoščine, prvotno je pomenil dvorjanko, plemiško dvorno damo – in kraljevo itd. ljubico, iz *cour* dvor, figurativno pa vlačugo iz boljše družbe. (Verbinc, 1997: 395). Downerjeva navaja, da v japonskem jeziku obstaja več izrazov za prostitutke in kurtizane glede na pozicioniranje v družbi, izrazi se razlikujejo tudi po mestih in so se sčasoma tudi spreminjali. Izraz prostitutke avtorica tako uporablja za nižje pozicionirane spolne delavke, kurtizane pa ima za izurjene profesionalke, ki so bile v družbi cenjene. (Downer, 2001: 271). Nekatere med njimi so bile iz padlih aristokratskih družin, druge so bile opažene zaradi svoje lepote, razgledanosti ali nadarjenosti. Izobražene glasbenice, plesalke in pevke so bile pogosta družba

aristokratov. Najbolj priljubljene med njimi so bile *shirabyoshi*¹⁴ plesalke. Nosile so bela moška oblačila in moška dvorna pokrivala. Prav tako kot moški so tudi one nosile meče in uprizarjale erotične pesmi in ples. (Downer, 2001: 29-30). Imena nekaterih izmed teh žensk so postala legendarna. (Underwood, 2001: 16). Zelo znana je bila Shizuka Gozen, priležnica bojevnika iz dvanajstega stoletja, Yoshitsuneja. Po vsej Japonski so slavili njeno izjemno lepoto in moč plesa, ki je bil tako magičen, da so bogovi po stoletnem obdobju suše takoj, ko je začela plesati, na Zemljo poslali dež. Ples je na Japonskem postal način priprošnje bogovom, tako da so ženske, ki so delale v šintoističnih¹⁵ svetiščih, pogosto dopolnjevale vloge šamank in prostitutk. Shizukajina zgodba se začne s tem, da je njen ljubimec Yoshitsune prisiljen zbežati pred svojim zlobnim polbratom, šogunom z imenom Yoritomo. Poleg vojščakov je s seboj vzel dvanajst ljubic, toda kmalu je ugotovil, da ga pri begu ovirajo, zato jih je vse poslal nazaj, vključno z njegovo najljubšo Shizuko, ki je bila z njim noseča. Na begu so jo aretirali in predali Yoritomovemu dvoru. Ker se je upirala zasliševanju o svojem ljubimcu in zaradi bojazni o polbratovem potomcu, so njenega novorojenca vrgli na obalo. Z ukano so jo prepričali, da je zaplesala v priprošnji bogovom. Najprej je v obleki iz kitajskega damaska, ki jo je nosila čez dolga bela krila, uprizorila erotične ples v stilu shirabyoshi, pri čemer je vse očarala z milino in lepoto, nato je zapela ljubezensko pesem, posvečeno Yoshitsunu. Stara je bila komaj osemnajst let, ko se je vrnila v Kjoto, si postrigla do tal segajoče lase in postala nuna. Zaradi žalosti je čez leto dni umrla. Yoshitsuneja pa so na poti izsledili in ubili. (Downer, 2001: 30-31).

Kakših 150 let po tem, ko je bila prestolnica premeščena iz Nare v Kjoto, so prišle na dan prve nepravilnosti pri upravi na deželi. Medtem ko je bila politična oblast koncentrirana v prestolnici, so bila velika kmečka posestva cesarske dinastije, plemstva, budističnih svetišč in šintoističnih samostanov brez prave upravne in politične kontrole centralne oblasti iz Kjota. Zaradi tega so morali imeti lastniki

¹⁴ *Shirabyoshi* dobesedno pomeni *beli ritem*. (Downer, 2001: 30).

¹⁵ Šintoistično duhovništvo je poklic, ki se prenaša iz roda v rod. Skozi stoletja je lahko en tempelj v oskrbi generacij ene družine. Tudi ženske so lahko duhovnice, čeprav danes opravljajo manj pomembna duhovniška opravila. Ne duhovnik ne duhovnica ne živita v celibatu ali bolj asketsko kot drugi ljudje. Duhovnik je predvsem strokovnjak za vzpostavljanje in vzdrževanje zveze med kamiji in ljudmi. Pri tem mora poznati množico strogo določenih, natančnih ritualnih procedur. (Smrke, 2000: 143).

posestev oborožene sile, da so si zavarovali imetje. V zvezi s tem je stopila v ospredje samurajska kasta. Samuraji, vojaško izurjeni možje, so izhajali iz družin krajevnih glavarjev ali pa so bili služabniki vladnih namestnikov in plemičev, ki so bili poslani iz prestolnice na deželo. Počasi so si samuraji pridobili na plemiških posestvih izreden vpliv. Ko je leta 1156 izbruhnila velika državljanska vojna *Hogen no Ran* – borba za premoč v upravni hierarhiji -, so jo zatrle prav samurajske vojaške oborožene sile. Vladajoči razred, ki je zavladal v naslednjih obdobjih, se je razvil iz samurajev – iz ljudi, ki so služili aristokraciji v mirnem narskem in kjotskem razdobju. Odtlej dalje, pa prav do moderne Japonske, so ob vsakem prehodu iz dobe v dobo značilne prav njene vojaške diktature. Najpomembnejše, kar je prinesla doba samurajev, pa je bil epohalen gospodarski napredek. Gospodarski razvoj v drugi polovici japonskega srednjega veka je bil celo mnogo hitrejši kakor v Evropi, čeprav je pozneje Japonska ponovno padla v nekoliko drugačne fevdalne okove. Leta 1543 (po drugih virih leta 1542) je prišla Japonska v stike z Zahodom. Tedaj so se namreč na japonskem obrežju prikazale prve portugalske ladje. Vpliv Zahoda na Japonsko je bil izredno velik. Samuraji so se prestrašili topov s portugalskih ladij, budistični svečeniki pa niso vedeli, kako naj bi se postavili po robu prodirajočemu vplivu krščanstva. Portugalci so s seboj prinesli orožje, ki je bilo Japoncem povsem novo; puške, ki so jih deset let pozneje na Kjušuu že začeli izdelovati sami. Začeli so se tudi trgovski odnosi med Japonsko in Evropo, predvsem s Španijo in Portugalsko. Ko so po sedemnajstem stoletju šoguni zaprli deželo tujcem, je bilo mesto Nagasaki edina odprta luka za tuje ladje. (Šantić, 1964: 21-30).

Kjoto je bil v sedemnajstem stoletju prežet s preprostimi ljudmi okrog zabaviščnih predelov ob reki Kamo. Ena glavnih zanimivosti so bili rastoči užitekarski predeli s čajnicami in krčmami, kjer so ženske – ki so stoletje pozneje postale znane kot gejške – prodajale čaj ali sake in so lahko zabavale tudi s petjem, plesom (ali za primerno plačilo) še kaj več. Občasno so na odprtem odru, pod leseno streho skupine žensk izvajale plese v živo ob spremljavi shamisena ali piščali, medtem ko je občinstvo, zbrano na rdeči preprogi iz klobučevine, uživalo v svojem pikniku. Kjoto kot glavno mesto je bil ob Osaki trgovsko in kulturno središče. Občinstvo se je kratkočasilo ob lutkovnih predstavah, rokoborbah, žonglerjih, požiralcih mečev, klovnih, občudovali so lahko redke živalske vrste v kletkah ali se preizkusil v metanju puščic. To je bil začetek Japonske renesanse, po tem, ko se je po več kot štiristo letih končalo

obdobje krvavih državljanskih vojn, ki so jih bojevali srednjeveški vitezi, samuraji. Za to je bil zaslužen veliki general Ieyasu Tokugawa, ki je premagal zadnje plemiške tekmece v bitki Sekigahara, oktobra 1600, in je sam sebe razglasil za šoguna in vladarja Japonske, cesar pa je nosil le naziv vladarja države. Večino časa je preživel v palači v Kjotu, izvrševal verske obrede in v resnici ni imel prave moči. Pravi vladar je bil Shogun Ieyasu. Za svoj sedež vojaške administracije je izbral majhno ribiško vasico Edo, kjer je deset let pozneje dal zgraditi svoj grad. Edo se je sčasoma razširil in pridobival na pomembnosti. Čez čas je postal veliko mesto Tokio. Odločeni, da na Japonskem ne bo več državljanskih vojn, so šoguni vpeljali strog sistem nadzora nad prebivalstvom. Med drugimi ukrepi so državo odrezali od zunanjega sveta, s čimer so si zagotovili ravnotežje moči. Tujcem, posebej katolikom, niso dovolili vstopa, prav tako pa tudi Japonci niso smeli zapustiti države. Naslednji dve stoletji in pol je Japonska razvijala svojo kulturo in način življenja brez vpliva sosednjih držav. Da bi si zagotovili dobro organizirano skupnost, v kateri ni prostora za upor, je šogunat posvojil neokonfucionizem, s strogimi predpisi obnašanja, ki temelji na hierarhiji in spoštovanju avtoritete kot uradnih temeljih družbenih predpisov etike. Sistem Tokugawe se je obdržal do leta 1853, potem se je v teoriji začel spreminjati. Toda mnogo načinov obnašanja in družbene strukture iz tega obdobja se je obdržalo še do danes. Šoguni so družbo razdelili na razrede, z različnimi zakoni za vsakega od njih. Predpisovali so, kaj lahko vsak razred nosi in česa ne, kaj lahko je, kako naj si oblikuje pričesko, kako lahko živi, s kom se lahko poroči, kako naj opremi bivalne prostore. Na vrhu lestvice so bili daimyo, provincialni princi, ki pa so se morali vseeno zaobljubiti šogunu. Sledijo samuraji, vojaški razred, ki se je v obdobju vojn razširil, zdaj so imeli vlogo vojščakov, policije in administratorjev novega sistema. Pod njimi so bili kmetje, ki so se visoko uvrstili zaradi pridelovanja riža, s katerim so nahranili ljudstvo, sicer pa so živeli zelo skromno. Naslednji razred so umetniki; tudi oni so bili proizvajalci, mednje spadajo obrtniki in graditelji. Čisto na dnu so trgovci, s pojasnilom, da ničesar ne proizvajajo. Zaradi zaslužka, ki so ga odtegnili proizvajalcem, so jih imeli za ničvredne parazite. V resnici so bili seveda pomembni, saj so zagotavljali prenos dobrin iz provinc v mesta. Sčasoma so trgovci začeli posojati denar, najprej samurajem, nato razredu daimyo in včasih šogunu, s čimer so postajali vse bolj bogati. Nekaj razredov je bilo tako nizko pozicioniranih, da v sistemu Tokugawe sploh niso obstajali. Eden izmed njih so bili hinin (neljudje), večina jih je beračilo ali so opravljali dela, ki jih ne bi nihče drug. Drugi so bili

priljubljeni zabavljači, od slavnih kurtizan, plesalcev, natararjev čaja in sakeja, potujočih prostitutk, do igralcev, glasbenikov, žonglerjev in dvornih norcev. Vsi skupaj so obstajali pod skupnim imenom *kawaramono* (ljudje ob rečni strugi) in so (razen morda kurtizan, če so imele srečo dobiti pokrovitelja) živeli v getih ob rečni strugi, predelih zunaj vladnega nadzora, področje je bilo za bivanje neprimerno zaradi poplavljanja rek. (Downer, 2001: 32-35).

Tako kot vse drugo v visoko organizirani konfucijanski družbi Japonske sedemnajstega stoletja, je bila organizirana tudi prostitucija. (Downer, 2001: 35). Prostitutke, reveže in zabavljače z ulice so zbrali v obzidane mestne predele. Imenitnejše četrti so polnili bogati trgovci, razred, ki je bil v porastu. Predeli so bili oaza umetniških in čutnih užitkov in čajnice, kjer so zabavale kurtizane, so kot salone obiskovali umetniki, pisatelji, igralci in rokoborci, pa tudi moški iz mesta. (Underwood, 2000: 16). Delo prostitutk v tem ograjenem mestu je bilo pojmovano kot legalna prostitucija, zunaj tega pa kot ilegalna. Pri tem je ironično, da so se gejše in erotična kultura pojavili neposredno iz strogega režima konfucianizma, obzidana mesta užitkov so namreč postala osrčje japonske kulture. (Downer, 2001: 35).

Naj ob tem opišem izvor kabukija, ki je nastal prav v tem obdobju. Začel se je z zgodbo Izumo no Okuni, dekletom iz svetišča, ki je bila očarljiva plesalka in prostitutka hkrati. Okoli leta 1603, v začetku obdobja miru, je ob reki Kamo s še nekaj zabavljačicami uprizorila ples, ki je očaral občinstvo. Ljudje so po vojni hrepeneli po zabavi, lepih ženskah in svilenih kimonih. Njen sloves se je razširil po državi. Umetniki so portetirali njen ognjevit ples ob spremljavi pevcev in glasbenikov, ki so igrali na piščali in ročne bobne. Predstave so obiskovali tudi samuraji in dvorne dame z otroki. Nekaj Okuninih plesov izhaja iz starodavnih ljudskih plesov, ki prevzemajo iz prakse budizma, šintoizma ali krščanstva. Toda najbolj vznemirljiv del njene predstave je bil takrat, ko je igrala moškega. Občinstvo je bilo navdušeno, ko si je nadela hlače iz brokata in usnjeno jakno, si narisala brke ter oponašala mlade moške, kako na primer kramljajo z žensko iz čajnice. Okunin erotični ples je bil tako nenavaden, da so skovali novo besedo: *kabuki*, ki izvira iz glagola *kabuku*, kar pomeni biti razigran ali divji in pretiran. Iz njenega zapeljivega plesa je vzkliko gledališče kabuki in svet kurtizan ter gejš. Okunina slava se je razširila po državi. Leta 1607 je s svojo spremljevalno žensko skupino v Edu uprizorila javno predstavo

na gradu šoguna. Kmalu so se pojavili posnemovalci, skupine prostitutk in kurtizan so izvajale erotične plesne, igralko so postale zvezde. Ko so se moški začeli prerokati glede igralk, je šogunat sklenil zatreti ogrožanje javnega miru. Po množičnem prepiru leta 1628 so oblasti ženskam prepovedale nastope v živo. Prepoved je trajala skoraj tri stoletja. Nekatere plesalke so začele delati kot prostitutke, druge so nastopale v zasebnih plesih samurajem ali pa so postale učiteljice petja in plesa. Prepoved kabukija je veljal le za ženske, tako da je postal zelo priljubljen moški kabuki. Mladi moški so v predstave kabukija vpeljali tudi akrobatske elemente in žongliranje, najlepši med njimi pa so prevzeli ženske vloge. Poleg tega so se mnogi med njimi ukvarjali tudi s prostitucijo. Živeli so ob rečnih bregovih, v kjotskem predelu Miyagawa-cho, ki je pozneje postal znan kot eden predelov gejš. Mladi moški so privlačili samuraje in leta 1652, po smrti šoguna, ki je bil do mladih fantov pristranski, je bila tudi oblika kabukija zamenjana s kabukijem z odraslimi moškimi vlogami, tako kot je danes. (Downer, 2001: 37-39).

Prvi užitkarski predel je bil na Japonskem odprt celo pred zmago Tokugawe leta 1600. Leta 1589 je njegov predhodnik, plemič Hideyoshi Toyotomi, ki je vladal državi iz svojega gradu v Osaki, priljubljenemu pomočniku Saburoemonu Hari izdal dovoljenje za odprtje javne hiše. V obzidani mestni četrti z enim samim vhodom je blizu vladarjeve palače zgradil javne hiše in čajnice, kjer so visoko izobražene kurtizane zabavale premožne gospode iz Kjota. Leta 1641 so četrt preselili proč od središča mesta, da niso motili prebivalcev. Užitkarski predeli so kmalu postali najbolj glamurozni predeli mesta. Obiskovali so jih tudi samuraji, princi in celo vladar. Tako kot spolnost in čutne užitke, so v užitkarskih predelih moškemu ponujali kulturo in izobražene pogovore z lepimi ženskami. Tudi trgovci so v teh predelih lahko zabavali svoje stranke in se bahali s svojimi ženskimi poznanstvi. (Downer, 2001: 39-41).

Leta 1661 je pisatelj Ryoji Asai skoval besedo za nov življenjski stil: *ukiyo* (lebdeči svet), ki prihaja iz izraza *ukiyo-e* (slike lebdečega sveta) na lesorezih, ki so predstavljali kurtizane, prostitutke in pozneje gejše. V preteklosti se je beseda *ukiyo* nanašala na budistični izraz minljivosti vseh stvari. V *Ryojievih Zgodbah* lebdečega sveta je skovanka zavzela novo mesto. Življenje je minljivo, zato v njem čim bolj uživajte. Za moške je bil to nov svet, ko so lahko pozabili na delo in družino, ženske pa so bile v užitkarske predele prodane kot mlade deklice. Skoraj vse so prihajale iz

nižjih razredov, iz revnega podeželskega okolja ali iz mestnih predelov iz zadolženih družin. Kupovali so jih zvodniki, *zegen*, ki so s starši sklenili pogodbo za najem otroka za določeno obdobje, pogosto za deset let. Kupovanje in prodaja ljudi je bila namreč ilegalna. Mnoge med njimi so bile ob vstopu v užitekarske predele stare šest ali sedem let¹⁶. Otroci so bili v lasti lastnika javne hiše. Zadolžili so se za hrano in kimone, ki so jim jih priskrbeli lastniki, zato so morali, ko so odrasli, delati dneve in noči, da bi lahko odplačali dolg. Na začetku so deklice delale kot služkinje. Z leti so lahko postale *kamuro*, otroške spremljevalke kurtizan. Kurtizane so jih naučile pravil vedenja, kaligrafije, obredov priprave čaja in veščin v glasbi. Poleg tega so jih učile tudi kako privabiti moškega, kako pisati ljubezenska pisma, kako ga spolno zadovoljiti, kako zaigrati orgazme. Pri trinajstih ali štirinajstih, ko so deklice spolno dozorele, so v užitekarskem predelu praznovali *mizuage*, kar dobesedno pomeni "ponujanje vode" – obredno razdevičenje, ki ga je opravil pokrovitelj z najvišje ponujenim plačilom. Na vrhu hierarhične lestvice so bile kurtizane *tayu* ali *oiran*, aristokratke sveta kurtizan. Nekatere so bile ljubice princev in so imele tudi vstop v palače. Če si je moški želel družbe *tayu*, je moral najprej prositi za dovoljenje v *ageyo*¹⁷, predhodnico čajnic gejš. Najbolj priljubljene med njimi so bile zasedene tudi mesece vnaprej. (Downer, 2001: 41-43). Oblečene so bile v najlepše kimone iz najfinejše svile, okrašene z najdražjim nakitom in pričesko, speto z najbolj sofisticiranimi iglami. (Geoffroy – Schneiter, 2000: 9). Lastnik *ageye* je v javno hišo, kjer so živele kurtizane, poslal pismo. Medtem ko je gost čakal na odgovor, se je lahko kratkočasil v družbi burkežev in plesalk ter se z njimi gostil ob hrani in jedači, za kar je seveda plačal. (Downer, 2001: 43). Ure pozneje se mu je pridružila *tayu* v spremstvu otroških spremljevalk in plesalk. Nato so igrali na glasbila, plesali, si izmenjavali pesmi, uživali ob čajnem obredu in mešanju kadil - kot bi bili gospoda heianskega dvora. Spolnost ni nujno sledila, saj bi si kurtizane z njo zmanjšale ugled. Moški, ki je želel z njo spati, je moral odšteti precej svojega premoženja. Ne glede na slavo pa so morale kurtizane odplačevati svoje dolgove. Večinoma so prenehale z

¹⁶ Medtem ko so se kmetje komajda preživljali s prosom, so se otroci v Shimabari prehranjevali z belim rižem, nosili so lepe kimone, učili so se hoditi in govoriti v ženstvenem stilu. Shimabara je imela svoj dialekt, prav tako drugi užitekarski predeli, ki je bil očarljivo vljuden in zapeljiv. (Downer, 2001: 42).

delom okoli sedemindvajsetega leta. (Downer, 2001: 43-44). Edini izhod, da bi zapustile obzidane četrti, je bil poroka z bogatim ali izredno vplivnim moškim, ki jo je bil pripravljen dobesedno odkupiti za visoke vsote denarja in tako poplačati lastnike hiš za izobrazbo. (Geoffroy – Schneider, 2000: 9).

3. 2. Zlata doba in pojav gejš

Ko je Saburoemon Hara vložil prošnjo za bordel v Kjotu, je bil Edo majhna ribiška vasica s kolibami. Toda ko je Shogun Ieyasu tam ustanovil prestolnico, se je mesto razraslo.¹⁸ To je bila zlata doba. Ljudje iz vse države so pomagali graditi mesto in v njem skušali najti srečo. Vzniknile so veličastne hiše, palače, templji, svetišča, trgovine in tržnice. Poleg samurajev je bilo v mestu veliko trgovcev iz Kjota, Osake in drugih mest, ki so v mesto prišli zaradi posla, družini pa so domov pošiljali denar. Vsi ti moški so bili potencialni odjemalci prostitutk. Jinemon Shoji je po odobritvi šoguna leta 1656 na ravnini trstja (*yoshi wara*) ustanovil užitkarski predel Yoshiwara, nedaleč stran od mesta. Ob prelomu stoletja je bil večji kot drugi znani užitkarski predeli.¹⁹ Tako kot tayu v Kjotu, so tudi kurtizane Yoshiwara lahko samezavrnile svoje kliente, ne glede na njihovo premoženje ali položaj v družbi. Poleg legaliziranih užitkarskih predelov je veliko nižje rangiranih prostitutk delovalo ilegalno. Mnoge med njimi so moške zabavale tudi v kopališčih. (Downer, 2001: 49-52).

V lebdečem svetu nič ni ostalo za vedno brez sprememb. Kurtizane so s svojim afektiranim načinom konverzacije in togimi oblačili postale malo staromodne. Čas je

¹⁷ Ageya, "hiša za sestanek", kjer so stranke sklepale zmenke v užitkarskih predelih. (Slovar v Downer, 2001: 263).

¹⁸ Za primerjavo naj omenim, da je imel leta 1500 Edo le tisoč prebivalcev, konec sedemnajstega stoletja pa je bil največje svetovno mesto z več kot milijon prebivalci. Več kot polovico prebivalstva je bilo samurajev in nekdanjih vojnih plemičev, ki so upravljali province. Ostali so kot posledica šogunske politike, ki je zahtevala, da nekdanji vojaški poglavarji naselijo Edo. Ker so nenehno potovali, so njihove družine ves čas bivale v Edo. Večina samurajev ni bila poročenih, ker s svojim zaslužkom ne bi mogli vzdrževati družine. (Downer, 2001: 50).

¹⁹ Za ženske Shimabara je veljalo, da so najlepše, ženske, ki so v Osaki delovale v predelu Shinmachi so nosile najdragocenejše tkanine, ženske Maruyame v Nagasakiju najlepše kimone, dekleta Yoshiwara pa so vse prekašale s svojim obnašanjem ali stilom. (Downer, 2001: 51).

bil za nekaj novega. Število tayu je začelo upadati po tem, ko se je kultura preselila v Edo.²⁰ (Downer, 2001: 53).

Prve gejše so bili *taikomochiji*. To so bili moški. Igrali so enako glasbo kot ženske, plesali, namesto nastopov v stilu plesalcev kabukija pa so kramljali s strankami po žensko. Zgodovinsko pa so se moške gejše pojavile že prej. Taikomochi pomeni nosač bobnov, zaradi malega ročnega bobna, ki so ga prenašali nekateri izmed njih. Če se vrnemo nazaj v sedemnajsto stoletje, so bili del užitkarskih predelov poleg kurtizan in prostitutk tudi pazniki javnih hiš, kuharji, dekle, čistilci in drugi. Taikomochiji so bili mojstri zabav, ki so vodili zabavo. Odtod izvira beseda *geisha*. Kot dvorni norčki so peli, pripovedovali šale in zgodbe. Ko se je skupina moških odpravila ven na pijačo, so najeli taikomochije, da jih zabavajo. Iz užitkarskih predelov, ki so jih ustanovili v sedemnajstem stoletju, so izšli tudi šaljivci, ki so zabavali s skeči, peli prostaške ali žalostne pesmi ob spremljavi shamisen. Ustanovitelj Yoshiwara v Edo, Jinemon Shoji, se je bil zanje še posebej zanimal. On naj bi jih prvi poimenoval gejša. (Downer, 2001: 98).

Glasbilo, ki je zaznamovalo gejšo, žensko ali moško, je *shamisen*. Na začetku so tudi kurtizane zabavale s shamisenom. Toda čez čas je glasbilo prešlo v splošno rabo, tako da so ga višje rangirane kurtizane pustile nižjim. Namesto zabavanja klientov s petjem in plesom, so kurtizane zapeljevale zgolj z razkošnimi oblačili v spremstvu otroških spremljevalk in mlajših kurtizan. Moške gejše in mlajše kurtizane so tako prevzele delo predstav. Konec sedemnajstega stoletja so se moške gejše specializirale. Glasbeniki in plesalci so obdržali ime geisha, klovnovi in profesionalni šaljivci so bili taikomochi ali šaljivci. (Downer, 2001: 98-99).

Gion, prefinjen predel Kjota, ni bil obzidan niti uradno odobren. V nasprotju s predeloma Shimabara in Yoshiwara ni bil obravnavan v skladu administrativne odločitve, da prostitucijo obdrži na enem kraju. Osnovan je bil kot svobodno podjetje, ki deluje v okviru ponudbe, kar je predelu dalo poseben pečat. Kot v srednjeveški Evropi, so se tudi tu ljudje zbirali ob svetiščih. Po molitvi so ostali na zabavi in se

²⁰ Kot zanimivost naj omenim, da je bilo leta 1718 v Yoshiwari 14 tayu, leta 1751 pa le še ena v celi Yoshiwari. Leta 1763 pa je ta sloj najvišje rangiranih kurtizan popolnoma izginil. (De Becker, 2002: 45).

hladili s pijačo. Pod mirnim in cvetočim vladanjem šogunov Tokugave, so ljudje gradili stojnice in trgovine okoli svetišč, da bi zadovoljili potrebe romarjev. Ob boku templja so ob stojnicah stale smehljajoče se ženske v kimonih, kjer so kuhale čaj. To so bile prve čajnice. Postopoma so začele s strežbo močnejših pijač in hrane, za stranke so začele plesati in peti. Nudile so tudi bolj osebno ponudbo, čeprav je bilo to strogo prepovedano. Toda ime čajnica (*ochaya*) je ostalo. Prva čajnica se je v Gionu pojavila leta 1665, toda leta 1712 so oblasti uradno imenovale območja čajnic, ki so se razrasle čez zabavljajske predele. Poleg Giona so oblasti odobrile še dva predela čajnic, oba sta pozneje postala znani območji gejš. Eden je bil Pontocho ob reki Kamo, drugi je bil Kamishichiken. Medtem se je v Edu, v neslovečem predelu mesta Fukagawa, kjer so prostitutke in kurtizane poslovale v majhnih lesenih kočah ob reki Sumida, prva ženska razglasila za gejšo. To je bilo okoli leta 1750. Ime ji je bilo Kikuya in je bila prostitutka, ki je zaslovela z igranjem na shamisen in petjem in se odločila, da bo zabavanje njena stalna zaposlitev. Prva ženska gejša, Kikuya, je bila prava zvezdnica, znana kot izpopolnjena pevka in plesalka. Medtem ko je nastopala po čajnicah, se je zabavi pridružila prva ženska nosačica bobnov. Omenjena je bila kot *geiko*, otrok umetnosti, kar je še danes izraz za gejšo v Kjotu. Od takrat so gejše postale v modi. Točajke čaja, plesalke, nosačice bobnov so se imenovale gejše; vztrajale so, da niso le prostitutke, temveč umetnice. Rojen je bil nov poklic. Ženske gejše so postale takojšen uspeh. V nasprotju s kurtizanami in prostitutkami užitekarskih predelov so bile samostojne, pametne ženske, ki so se preživljale z veščinami in inteligenco. In čeprav so bila območja gejš nakopičena v posebne mestne predele, so bile ženske v njih svobodne. (Downer, 2001: 100-105). Vsaj za nekaj časa.

Sčasoma so ženske začenjale zamenjevati moške gejše in okoli leta 1800 so bile vse gejše ženske. (Underwood, 2000: 23).

Lastniki bordelov so seveda postajali vse bolj zaskrbljeni zaradi priljubljenosti gejš. Leta 1779 je lastnik ene najstarejših stavb v Yoshiwari, Shoroku, predlagal, da se nad gejšami uvede nadzor. Shoroku je ustanovil pravila, ki so ločila gejše od kurtizan in prostitutk, ta pa so zagotavljala, da jim niso kradle strank. Gejše so morale biti odbrane med manj lepimi ženskami. Morale so nositi stroge kimone in preprosto

pričesko. Delati so morale v skupini dveh ali treh, nikoli same, in niso smele sedeti preblizu strankam. Gejše, ki se niso držale pravil, so lahko izgubile licenco za nekaj dni ali celo za vedno. Take omejitve so se nanašale samo na tiste, ki so želele delati v užitkarskih predelih. Gejše iz Fukagawe, modne in nadarjene, so spale, s komerkoli so želele. Toda če so gejše spustile v razmerje s stranko, je bilo to legalno klasificirano kot prekršek, ne prostitucija. In takšna razmerja so bila svobodna odločitev gejš. (Downer, 2001: 106-107).

Gejše so dosegle svoj vrhunec v času političnih vrenj. (Underwood 2000: 29).

Leta 1853 so štiri vojaške ladje pod poveljstvom Matthewa C. Perryja priplule na japonsko obalo. Amerika je od Japonske zahtevala, da nemudoma odpre svoja vrata trgovini in prijateljskim odnosom. Ena od temeljev šogunske politike je bila izolacija, da bi se država obdržala proti nevarnostim, ki bi jih lahko predstavljal zunanji svet. Razen manjše enklave v Nagasakiju, je bila Japonska za tuje stike zaprta. V začetku leta 1854, pol leta po svojem prvem obisku, se je Perry vrnil z eskadronom osmih oboroženih ladij. Ker Japonska ni imela vojne mornarice, vlada ni imela druge izbire, kot da podpiše meddržavno pogodbo o odprtju dveh pristanišč ameriškim ladjam. V pogodbi leta 1854 je konzulu tudi zagotovil, da si lahko priskrbi bivališče na japonskih tleh. 1856 je mesto na novo odprtem pristanišču Shimoda zasedel Townsend Harris. (Downer, 2001: 138-141). Harris je izposloval, da se je za ameriške ladje odprlo pristanišče v Nagasakiju, leta 1857 pa je s posebno pogodbo dosegel eksteritorialne pravice za ameriške državljane. (Šantić, 1964: 34). Svojo turobnost je želel pregnati z žensko družbo. Zagledal se je v gejšo Okichi, lepo in priljubljeno mlado žensko, ki je postala tudi japonska legenda. Pogodbena pristanišča so naselili številni zahodnjaki, od diplomatov do pomorščakov. Vsi so slišali za legendarno gejšo in o obzidanih mestih užitkov in o vsem tem želeli izvedeti še več.²¹ (Downer, 2001: 143).

Prišleki so vse spremenili v kaos. Meči samurajev so bili neuporabni proti tujemu strelnemu orožju in nastopil je čas nacionalnega preživetja. Toda nacionalni ponos je bil tudi v nevarnosti in prvič se je precejšen odstotek daimyov postavilo šogunu po

²¹ 1885 je francoski pomorski oficir, ki je pisal pod imenom Pierre Loti (1850–1923), priplul v Nagasaki z namenom, da se poroči z Japonko in piše o njej. Poročil se je s Kiku (*krizantema*), dekletom iz čajnice. Njun odnos je bil v vzajemnem preziru. Loti je opisal njene zoprne navade, njeno z dolgočasnost in prisiljen smeh. John Luther Longova tragična *Madame Butterfly* iz leta 1903 je navdihnila Puccinijevo opero in osnovan je bil zahodnjaški mit gejše. (Downer 2001: 143-144).

robu. Nekateri so pozivali k vojni. Zadnji udar je nastopil leta 1868. Stari vladar je umrl in nasledil ga je njegov petnajstletni sin, Mutsuhito, v zgodovini znan kot vladar Meiji. Na Japonskem so leta imenovana po vladarjih; to je bilo prvo leto Meiji, začetek nove dobe. Kido, Takamori Saigo in drugi uporniški vladarji, oboroženi z veliko vojaško silo, so se polastili cesarske palače in razglasili konec vladavine šogunov. Odslej je bil cesar njihov titularen vodja in glavna oseba naroda. Mladi vladar se je preselil v šogunsko palačo, ki je odslej postala vladna palača. Edo je postal novo glavno mesto in je bil preimenovan v Tokio, "Vzhodno glavno mesto". Mladi moški, ki so vodili upor, so bili vladarji nove vlade. Nastanili so se v Edo in s seboj pripravljali gejšo, da so se jim pridružile kot ljubice. Kido, sedaj najvplivnejši moški administracije Meiji, je gejšo Ikumatsu najprej dal posvojiti v samurajsko družino, kar je tradicionalen postopek, da gejša postane spoštovana ženska, in gejšo so zrasle v vrh japonske visoke družbe ter postale ženske najvplivnejših mož. Nastopil je čas razcveta gejš, ko so delovale kot nosilke modnih smernic, spremljevalke in zaveznice vplivnih moških. (Downer, 2001: 145-147).

Gejša je v tem obdobju upodobljena na karticah in celo oglasih za pivo. Postala je emblem sodobne Japonske, pojavljala se je na turističnih posterjih in privabljala domače in tuje goste v domovino. Predeli gejš, imenovani *hanamachi*, so začeli podpirati letne in polletne plese, ki so privabljali številno občinstvo. (Underwood, 2000: 29). Prvi javni nastop Miyako Odori, "Plesi prestolnice" (poznani kot Češnjevski plesi v brošurah v angleškem jeziku, namenjenim viktorijanskim turistom) je bil marca leta 1872. Tudi dva druga predela gejš sta izvajala javne plese, v Gionu v predelu Pontocho in Kamishichikenu na severu mesta. Odtlej šarm gejš ni bil več rezerviran samo za tiste, ki so ga lahko plačali. Gejšo so bile priljubljene med ljudstvom, vsi so poznali njihova imena in postale so zvezde. Vlada je za nekaj let uvedla tudi obvezno šolanje gejš, da so se naučile brati, računovodstva, plesnih ali glasbenih veščin. (Downer, 2001: 184 -185).

Leto 1872 pa je obeleži še en dogodek. V joko-hamskem pristanišču se je zasedrila perujska ladja, imenovana Maria Luz. Na njenem krovu so bili kitajski sužnji, ki se jim

je posrečilo ubežati osvajalcem in so vlado cesarja Meidžija zaprosili za azil. Vlada, ki ni priznavala suženjstva, je može osvobodila in jih poslala nazaj na Kitajsko. To je izzvalo val protestov perujske vlade, ki je zatrdila, da ima Japonska dejanski sužnjelastniški sistem pri dodeljevanju dovoljenj ženskam, ki delajo v zabavljaških četrtih. Vlada cesarja Meidžija, ki si je prizadevala, da bi v svet vstopila kot moderna država, je močno upoštevala mnenje mednarodne javnosti. (Iwasaki in Brown, 2003: 153-154). Štiri mesece po dogodku Maria Luz je vlada izdala Zakon o odpravi prostitucije in gejš, prepoved prodaje in trgovanja z ljudmi.²² Mnogo prostitutk se je vrnilo domov, saj so morali javne hiše zapreti. Toda kar precej bordelov je posel hitro odprlo pod označbo "najemna sprejemna soba". Prostitutke, ki so želele delovati same, so morale pridobiti dovoljenje. Gejše, ki so delovale tudi kot prostitutke, so morale pridobiti dve dovoljenji; eno za prodajo *gei*, zabave, razvedrila in drugo za *iro*, spolnost. (Downer, 2001: 150).

Z odkritjem skrivnosti industrijske revolucije, prava, vojaških zadev, parlamentarnega sistema, trgovine in tehnologije je Japonska stopila v novo dobo. Za gejše pa se je začelo obdobje zatona. Število gejš je bilo višje kot kdajkoli prej, toda druge "sodobne ženske" so bile sedaj bolj avantgardne, opisane z novim pridevnikom *modan*. (Underwood, 2000: 31).

3. 3. Predvojno "propadanje" gejš

V dvajsetih in začetku tridesetih let prejšnjega stoletja je bilo na Japonskem čutiti močan vpliv Zahoda. Z vplivom Hollywooda, revij, radia, popularne glasbe in džezza so mladi moški postali *mobo*, mlade Japonke pa *moga*, kar je okrajšava za sodobnega fanta in sodobno dekle. Igrali so tenis, pili pivo in viski ter plesali divje plese. V tem času je naraščalo tudi število delovnih mest za ženske v mestih, ki so sedaj lahko postale poslovodje v trgovinah, delale so v pisarnah in bolnišnicah, če pa so se rade zabavale, so lahko postale nove tekmice gejš, *jokyu* ali kavarniška

²² Za primerjavo, v Angliji je bil Javni zakon prostitucije preklican šele leta 1886. (Downer, 2001: 150).

dekleta. Tako kot nekatere gejše, so tudi jokyu lahko postale znane osebnosti. (Underwood, 2000: 31).

Z naraščanjem števila kavarniških deklet je število gejš začelo upadati. Za primerjavo naj navedem, da je bilo leta 1934 na Japonskem več kot 100.000 kavarniških deklet in 72.000 gejš. To je bil čas za radikalni premislek gejš in redefiniranja njihovega mesta v družbi. Sredi tridesetih letih prejšnjega stoletja je bilo o tem precej razprav. Komentarje intelektualcev, pesnikov, politikov, igralcev, direktorja združenja gejš Shimbashi so izdali kot serijo esejev v knjigi *Gejšin bralec*. V njej je pesnik Sakutaro Hagiwara izrazil svoje mnenje v kratkem paragrafu, ki je postal sprejeta definicija vloge gejš: "Naše žene so doma zaposlene v kuhinji in z otroki in naši pogovori z njimi so precej resni, večinoma se sučejo okoli gospodinjstva. Izven tega moški potrebujejo popolnoma drugačno družbo: žensko, s katero se lahko pogovarjajo o mednarodnih dogodkih, o umetnosti in idejah. Potrebujemo nekoga, ki je zabaven, razgledan, izobražen. Taka naj bi bila gejša." (Downer, 2001: 195).

Nekatere gejše so zato, da bi bile spet v koraku s časom, začele posnemati zahodnjaški stil oblačenja, krajšale in kodrale so si lase. Nekatere so celo začele igrati violino in skoraj gole plesale v stilu gledaliških predstav, da bi pritegnile pozornost. V tem obdobju so gejše tudi veliko hitreje ponujale svoje telo. Toda ti poskusi so bili le kratkoročni, nov patriotizem naraščajoče vojaške družbe v tridesetih letih je silil k vrnitvi tradicionalizma. To je prispevalo k ponovnemu občudovanju gejš. (Underwood, 2000: 31).

3. 4. Spremembe, ki jih je prinesla vojna

Japonska agresija v Aziji je v tridesetih letih prejšnjega stoletja narasla in razpoloženje Japoncev je bilo izrazito naperjeno proti Zahodu. Vlada je ameriške filme umaknila iz gledališč, iz šol pa angleščino. Pod nadzorom so bile tudi modne smernice. Ženske si niso smele več barvati las, od leta 1940 pa je bilo zaželeno žensko oblačilo *mompe*, kmečke hlače. (Underwood, 2000: 35).

Japonska vojska je pridobivala na vplivu. Sile so napadle Mandžurijo, kjer so gejše in prostitutke zabavale vojake. Politiki in vojska so se zbirali v velikih restavracijah gejš v Shimabashiju in Asaki, razpravljali so o politiki in praznovali zmage. (Downer, 2001: 195-196).

Decembra 1941 je Japonska napadla Pearl Harbor. (Downer, 2001: 200). Dan po napadu na Pearl Harbour, 8. decembra 1941, je ameriški kongres na predlog predsednika Roosevelta soglasno sprejel sklep o vojni napovedi Japonski. (Šantić, 1964: 59). Prvo maščevalno bombardiranje Američanov je sledilo aprila naslednje leto in uničilo stavbe okoli Tokia. Toda čudovite restavracije, kjer je delovalo 9000 gejš, so bile odprte še naprej. (Downer, 2001: 200-201).

Med vojno so gejše postale vodje patriotizma, na zabavah so kratkočasile vojsko in vojake spremljale na boje, leta 1944 pa so vse čajnice in stanovanja gejš zaprli. (Underwood, 2000: 38).

Marca 1944 so bile tudi ženske in otroci vpoklicani v pomoč vojni. Prav tako gejše. Preoblekle so se v delovne halje in *mompe* ter odšle delat v tovarne vojnega materiala ali šivalnice uniform in padal. Delu so se lahko izognile le, če so se poročile. Najhuje je bilo leta 1945, zadnje leto vojne. Ljudje so prodali svoje premoženje in zbežali na podeželje. V eni sami noči, 9. marca, je umrlo 78.000 ljudi, milijon in pol jih je ostalo brez domov. Užitkarski predeli so bili popolnoma uničeni. V Yoshiwari, ki je kljub vladnim vodilom delovala, je zgorelo več sto žensk, ki so bile zaklenjene v javne hiše, da ne bi pobegnile zvodnikom. Kjoto je zaradi vpliva ameriških učenjakov, ki so pojasnili, da je mesto bogata kulturna dediščina, ostal skoraj nepoškodovan. Toda vojne grozote se še niso končale. Avgusta 1945 so mesti Hiroshima in Nagasaki uničile atomske bombe. (Downer, 2001: 201-203).

8. septembra 1945 je bil na rušilcu Misuriju, zasidranem v tokijskem zalivu, podpisan dokument o kapitulaciji. Premagano Japonsko so v imenu zaveznikov zasedle Združene države Amerike. Uprava pod glavnim štabom ameriškega generala MacArthurja je prevzela vse posle: diplomatske, gospodarske, znanstvene, socialne, prosvetne in druge, delala pa je v sodelovanju z istovetnimi sektorji japonske vlade,

ki jih okupacijsko poveljstvo ni pregnalo z oblasti. Tudi cesar Hirohito je ostal na prestolu, toda samo kot simbol enotnosti države. (Šantić, 1964: 62-63).

Gejše, ki so pobegnile na podeželje, so kimone zamenjale za živež. General MacArthur je prepovedal pogodbeno prostitucijo, čeprav je vlada diskretno sponzorirala predel Shinagawa, ki je bil Američanom priljubljen. Bari, čajne hiše in hiše gejš so dobili uradno dovoljenje za ponovno odprtje 25. oktobra 1945. Počasi so se začele vračati tudi gejše s podeželja. Z vojno je število gejš praktično upadlo na nič, sedaj pa je začelo naraščati. Leta 1947 je bilo 1695 gejš v Tokiu in 2478 v vsej državi. (Dalby v Downer, 2001: 207).

Sedemletna okupacija je japonsko družbo preoblikovala na več načinov. Njihov cilj je bil vcepiti demokracijo in Japonsko popeljati v moderen svet. Nova ustava (leta 1947), ki so jo osnovale ameriške oblasti, je zahtevala enakopravnost med spoloma v politiki, zakonu in izobraževanju. Ženske, ki so konec devetnajstega stoletja izgubile možnost vsakršnega udeleževanja v politiki, so prvič pridobile volilno pravico. Eden od členov navaja tudi, da bi morala biti poroka osnovana na obojestranskem sporazumu obeh spolov. Protiprostitucijski zakon iz leta 1956 je prepovedal nagovarjanje k prostituciji ter njeno upravljanje, leta 1958 pa je prostitucija veljala za kaznivo dejanje. Približno pol milijona žensk se je vrnilo k svojim družinam, poiskalo drugo delo ali, najpogosteje, našlo nov naziv za delo, ki so ga še vedno opravljale. To pa je pomenilo konec nadzora nad prostitucijo. Nedovoljena prostitucija je hitro postala domena *yakuz*. Predeli so delovali pod drugimi imeni, na primer *Toruko* ali *Turška kopel*. (Pozneje so zaradi protesta turškega ambasadorja predeli delovali pod vzdevkom *Milna dežela*.) Navkljub zakonskemu osnutku so deklice iz revnih vasi še vedno končale kot dekline v hišah gejš; čez dan so obiskovale osnovno šolo in pospravljale, zvečer pa so pomagale gejšam pri ličenju in oblačenju kimona. Toda taka praksa je zaradi rastoče blaginje postala vse bolj nesprejemljiva. Razdevičenje gejš, *mizuage*, je postalo strogo prepovedano. Gejša je lahko imela pokrovitelja, ki jo je podpiral, toda o tem se ni smelo govoriti. V četrtem desetletju vladanja Hirohita si je Japonska gospodarsko opomogla in stopila v moderno dobo. Gejše so bile za kratko obdobje spet v porastu. Sredi sedemdesetih let prejšnjega stoletja jih je bilo 17.000. Sponzoriranje lepe in znane gejše je bilo merilo moškega uspeha in čajne hiše so bile rezervirane le za

elito. Toda družba se je začela spreminjati. Nova generacija moških ni več spoštovala starodavnih običajev. Število gejš je začelo upadati. V novem svetu denarja, mode in razuzdanosti so gejše poniknile v senco. (Downer, 2001: 207-214).

Toda družbenim spremembam navkljub, so se gejše navadile na nove čase in so na Japonskem še vedno dejavne. Več o tem v posebnem poglavju, kjer govorim o zatonu gejš.

4. ŽIVLJENJE GEJŠ

4. 1. Vsakdanje življenje gejš

Gejše s svojimi veščinami prisotne zabavajo v *hanamachiju*²³. V teh predelih gejš tudi živijo in se urijo v tradicionalnih umetnostih.

Hiša gejš se imenuje *okiya*²⁴. V njej skupaj živijo *okasan*²⁵ in gejš, ki še niso samostojne. (Aihara, 2000: 21). Okasan svojim dekletom zagotavlja prenočišče, hrano in dragocene kimone ter plačuje njene precejšnje stroške. (Maltby, 1999). Za gejš skrbi kot za lastne hčere. Danes se dekleta za to poklic odločajo sama, pred drugo svetovno vojno pa so mnoga med njimi prihajala iz revnih družin, da so jim prinašale dohodek. (Aihara, 2000: 30). Po drugi strani pa še danes obstaja struktura "družin gejš", kjer babice, mame in hčere opravljajo ta poklic, ki se lahko prenaša iz generacije v generacijo. (Aihara, 2000: 17).

Gejša ne more preživeti brez tesnih odnosov med člani skupnosti. Ne glede na to, ali so pozitivni ali negativni, jo podpirajo v posameznih nišah. Tako uspeh Sayuri iz Goldnovega romana ni bil zgolj zaradi njene lepote in nadarjenosti, temveč tudi zaradi podpore *starejše sestre*²⁶ Mamehe. (Underwood, 2000: 41).

Ko deklico sprejmejo v *okiyo*, najprej postane *shikomi-san*²⁷, ki opazuje *maiko*²⁸ in *geiko*²⁹. Ponekod ni prakse shikomi obdobja, novo dekle takoj postane *minarai-san*³⁰. (Aihara, 2000: 32).

²³ *Hanamachi*, "cvetlično mesto", je predel gejš. (Slovarček v Downer, 2001: 264).

²⁴ *Okiya* je hiša, kjer gejš živijo v registrirani skupnosti. (Slovarček v Dalby, 2000: 341).

²⁵ *Okasan*, "mati", je lastnica hiše gejš. (Slovarček v Downer, 2001: 267). Izraz se uporablja tudi za upraviteljico čajnic. (Slovarček v Dalby, 2000: 341).

²⁶ V svetu gejš za starejšo sestro obstaja izraz *onesan*. Dejanska starost pri tem ni pogoj za naziv, pomembne so izkušnje. (Dalby, 2000: 4-5).

²⁷ *Shikomi-san*, prva stopnja vaještva v okiyi. Dekle opravlja gospodinjska dela in obiskuje šolo. (Slovarček v Aihara, 2000: 125).

²⁸ *Maiko* je gejša začetnica, dobesedno "ženska plesa"; maiko obstaja le v Kjotu. (Prav tam: 124). Zaradi preglednosti sem v diplomskem delu za vse stopnje izurjenosti uporabljala splošni izraz gejša, čeprav jih v nekaterih hanamachijih poimenujejo tudi drugače.

Obdobje shikomi ponavadi traja leto dni. Dekle v tem obdobju nosi preprost kimono³¹ in pričesko, ki ji je všeč, pustiti pa si mora rasti dolge lase. Po uspešno zaključenem obdobju za mesec dni postane minarai- san. Uči se priklonov in zabavanja gostov na banketih, poleg tega se uči tudi posebnega kjotskega dialekta. (Aihara 2000: 32-34).

Zaključek urjenja shikomi in minarai se proslavi z obredom *san-san-kudo*³², ki je izvorno del samurajske poroke in še vedno del običajne japonske poroke. Obred pitja sakeja v treh požirkih iz treh malih skodelic formalno poveže novo maiko in njeno starejšo sestro geiko. (Aihara 2000: 34). Starejša sestra jo poleg tega, kako na primer skriti zadrego, ko moški na banketih pripovedujejo opolzke šale, ali kako je potrebno pravilno naličiti obraz, spoznava s pomembnimi ljudmi. Predstavlja jo na primer lastnicam čajnic, moškim, ki plačujejo vstopnice za gledališke predstave, lastnikom pomembnih restavracij, zvečer pa gostom in potencialnim pokroviteljem. (Golden, 1999: 143-144). Za pokrovitelja se v svetu gejš uporablja izraz *danna*³³. (Slovarček v Dalby, 2000: 336). V dneh po obredu maiko obiskuje bankete, kjer jo predstavijo strankam. Čez nekaj časa je povabljena na čedalje več banketov in končno je pripravljena, da postane geiko. (Aihara, 2000: 41).

Do druge svetovne vojne je proces, ki je ločil maiko od geiko, zaznamovalo razdevičenje deklice, *mizuage*. Če je imela *danno*, jo je razdevičil on, drugače pa moški, ki mu je lastnica okiye zaupala, da bo dobro ravnal z neizkušeno deklico. (Aihara, 2000: 47). Okoli izgube nedolžnosti so se sukala visoka finančna pogajanja. (Prav tam: 51).

Ko vajenka ali maiko postane gejša, pravijo, da je zamenjala svoj ovratnik. Gejša nosi belega, maiko pa rdečega. (Maltby, 1999). Ta sprememba je označena s pojmom *erikae*, sprememba ovratnika. (Slovarček v Downer, 2001: 264).

²⁹ *Geiko*, dobesedno "ženska umetnosti"; kjotski izraz za ženske zabavljavke, ki se urijo v tradicionalnih japonskih umetnostih. Splošen izraz drugje na japonskem je zanjo gejša, čeprav so merila urjenja v Kjotu bolj stroga kot v ostalih japonskih mestih. (Prav tam: 124).

³⁰ *Minarai-san*, maiko vajenka, ki se uči z opazovanjem. (Slovarčka v Aihara, 2000: 124, in Downer, 2001: 266).

³¹ Več o kimonu zapišem čez nekaj odstavkov.

³² *San-san-kudo*, dobesedno "trikrat tri izmenjave"; obred, ki združi novo maiko in onesan v sestrstvo. (Slovarček v Aihara, 2000: 125).

³³ "Danna", dobesedno "mož", v tem kontekstu je mišljen kot finančni pokrovitelj. (Aihara, 2000: 51).

Razlike v videzu maiko in geiko so še naslednje³⁴:

- *Obi*, prepasnica, je najbolj opazna sprememba med maiko in geiko. *Obi* maiko sega do gležnjev in je unikaten, *obi* geiko pa je običajen in je na hrbtu zavezan v obliki kvadrata. *Obi* maiko je usklajen s široko in barvito vrvico prepasnice, ki se imenuje *obi-jime*, in zaponko prepasnice, ki se imenuje *pocchiri* ter je okrašena z dragulji, kot so žad, korale, perle in diamanti. Vrvica okoli prepasnice, ki jo nosi geiko, je ožja, zaponka pa manjša in manj razkošna. (Aihara, 2000: 66). Naj na tem mestu omenim še razliko v zavezovanju med gejšami in kurtizanami. Prepasnica se pri kurtizanah in prostitutkah zaveže spredaj, pri gejšah in ženskah iz visoke družbe pa zadaj. (Geoffroy – Schneider, 2000: 73).
- *Kimono*³⁵ maik ima dolge plahutajoče rokave. Rokavi in ramena so zavihana kot pri otroških kimonih in se z leti, ko otrok raste, lahko odvihajo. To izhaja še iz časov, ko je bila maiko lahko mlajša od deset let. Ovratnik maiko je ponavadi rdeče barve. (Aihara, 2000: 66). Rdeča barva simbolizira erotiko. (Kjotska gejša v Cobb, 1997: 74). Ko maiko nosi kimono, ki sega do tal, je njeno spodnje oblačilo, ki sega do roba, prav tako rdeče barve, geikino pa rožnate. Dizajn kimona se razlikuje glede na status in leta. Mlada maiko ima vzorce na obeh ramenih, starejša maiko na eni, geiko pa nobenega. Barve kimona starejše geiko so pogosto bež, sive ali temno modre barve. (Aihara, 2000: 66). Kimono je lahko izdelan iz različnih materialov, čeprav maiko in geiko vedno nosita svilenega. Izjema je *yukata*, poletni kimono, ki je narejen iz tankega bombaža in se nosi ob neuradnih priložnosti in doma. Tradicionalna mera za kimono je *tan*, 37 centimetrov širine in 12 metrov dolžine. Kimono maiko z dolgimi rokavi in mlade geiko, ki se vleče do tal, zahtevata vsak po dve meri. (Prav tam: 58-59). Na Japonskem ima vsaka družina svojo *družinsko rožo*, imenovano *kamon*, ki se kot

³⁴ Večina pomočnikov pri oblačenju je moških in oni so edini moški, ki imajo dostop do notranjih prostorov okiye. Pripadali so zelo zahtevnemu poklicu, za katerega so potrebne večletne izkušnje. Pomočnik pri oblačenju je ključnega pomena v karieri geik. Za njihov uspeh je namreč nujno popolno ravnotežje. (Iwasaki in Brown, 2003: 77). Iwasaki je ob svojem prvem nastopu kot maiko tehtala 36 kilogramov, njen kimono pa 20. Celotno opremo je morala držati v ravnotežju na 15 centimetrov visokih lesenih japonkah. Če le ena stvar ne bi bila na svojem mestu, bi lahko prišlo do polomije. (Iwasaki in Brown, 2003:77). Več o kimonu in obutvi razložim v naslednjih alineah.

³⁵ "*Kimono*, ohlapno, večinoma potiskano vrhnje domače oblačilo iz svile s širokimi prikrojenimi ali vstavljenimi rokavi in širokim pasom, ki se zateguje okoli pasu. Izvira iz Japonske, v Evropi pa so ga predstavili proti koncu 19. stoletja." (O'Hara, 1994:122). V oblačenju kimona je glavna razlika med gejšami in amaterko v gejšinem izjemnem poznavanju oblačila. Gejše spadajo med peščico žensk, ki še danes vsak dan nosijo kimono. Tako lahko opazimo, da ga gejše nosijo z izjemno udobnostjo. Ženske, ki kimono oblečejo le enkrat ali dvakrat na leto ob formalnih priložnostih, zaradi nenavajenosti ob nošnji čutijo mentalno in psihično utrujenost. (Dalby, 2001: 339).

vzorec pojavlja na formalnem kimonu. Danes jih nekateri moški in ženske nosijo ob formalnih priložnostih, kot so poroke. Tudi vsaka okiya in ochaya imata svojo družinsko rožo. Maiko na kimonu nosi rožo okiye, ki ji pripada, neodvisna geiko pa nosi svojo rožo. Rože so razporejene na petih različnih delih kimona: na hrbtu, prsih in rokavih. Maiko in geiko imajo kimono z družinsko rožo izdelan posebej za zimo in posebej za poletje. (Aihara, 2000: 63). Kadar maiko in geiko potujejo ali gredo ven, vedno nosijo plašč ali vrhnje oblačilo, da kimona ne umažejo. (Prav tam: 68).

- *Pričeska in ličenje*: Maiko si obraz obarva z belo, geiko pa belo ličilo nosi le v povezavi z lasuljo. (Aihara, 2000: 66). Lasuljo, imenovano *katsura*, je geiko začela uporabljati delno zato, ker je upadlo število frizerjev, in delno zato, ker je morala pričesko spremeniti glede na vrsto plesa na banketu. Pomemben dejavnik je tudi v tem, da se je izpopolnila tehnika izdelovanja lasulj. (Prav tam: 73). Geiko si lase pogosto si pristriže na kratko ali jih, če nosi dolge, spne kot običajne ženske. (Prav tam: 66). Geiko nosi več stilov pričeske, glede na različne priložnosti in obrede. (Prav tam: 73). Na dan prvenstvenega nastopa maiko, jo je naličila njena starejša sestra ali profesionalni umetnik ličenja. Naslednji dan je morala to opraviti sama. V zgodnji karieri si je maiko obrvi in črte okoli vek zarisala z rdečo barvo, čeprav je možnih nekaj različic glede na hanamachi. Sčasoma je rdečo mešala s črno in kot geiko je obrvi in veke začrtala samo s črno. V predelu Gion-Kobu je maiko prvo leto nastopanja na spodnjo ustnico nanese le kanček šminke. Ta praksa je v preteklosti prišla iz prepričanja, da so majhne ustnice bolj privlačne. (Prav tam: 77).
- *Kanzashi*: Maiko pričesko spne z mnogo *kanzashiji* (*okraske za lase*). Glavnega, *daikan*, namesti pred šinjon in ga vsak mesec zamenja. Geiko nosi bolj preproste okraske za lase, slonokoščen glavniček in sponko za lase z žadovim biserom za poletje (od junija do septembra) ter glavniček iz želvovine in sponko za lase s koralnim biserom za zimo (od oktobra do maja). (Aihara, 2000: 66).
- *Hakimono* (obutev): Maiko nosi lesene sandale, ki so visoki približno deset centimetrov in se imenujejo *okobo*, geiko pa nosijo lesene cokle, ki se imenujejo *geta* ali usnjene sandale *zori*. Koliko maik in geiki je v ochayi lahko določite po številu obutve ob vhodu. (Aihara, 2000: 66). Medtem ko sta vsakdanja in delovna obutev ponavadi izdelani iz nelakiranega lesa, so cokle, ki jih nosijo gejše, pogosto lakirane in okrašene. (Koda, 2001:147) Maiko in geiko h kimonu nosijo

bombažne nogavičke, *tabi*. Nogavičke so izdelane tako, da ločijo palec. Tako lahko gejša sandale in cikle obujejo brez težav. Material ni elastičen, da nogavičke ohranijo obliko. (Aihara, 2000: 69).

- Na bankete maiko in geiko nosita torbe, vanje spravita vizitke in nalepke z imenom hanamachija, pribor za nego zob, kozmetiko in prenosne telefone. Tradicionalno opravo maiko in geiko dopolnjujejo dežniki in senčniki iz bambusa in svile, čeprav jih danes redkeje opazimo. (Aihara, 2000: 70).

Ko geiko postane samostojna, prevzame odgovornost za lastno življenje in začne delovati po svoji volji. Preseli se v svoje stanovanje, še vedno pa se izobražuje, da izpopolni svoje umetniško znanje, kar je za njeno kariero neizogibno. (Aihara 2000: 47). Gejša si v preteklosti brez danne ni mogla kupiti neodvisnosti oziroma samostojnega življenja. (Golden, 1999: 166). Kljub dani pa je geiko še vedno legalno samska in če ima otroka, je nezakonski.³⁶ (Aihara, 2000: 17).

Geiko svojo upokojitev naznani z obredom *hiki-iwai*³⁷, zahvali se vsem, ki so ji pomagali pri karieri. Nekatere maiko in geiko odidejo brez tega obreda. Razlog za upokojitev ni starost, temveč drugi razlogi. Lahko odpre restavracijo, bar, ima druge posle v ali zunaj hanamachija, lahko se poroči ali se počuti prestaro za ta poklic. Hiki-iwai simbolizira geikino preobrazbo v življenje običajne ženske. (Aihara, 2000: 55).

4. 2. Banketi

³⁶ V preteklosti je bilo zaželeno, da so Japonke rodile sina, v hanamachiju pa ravno nasprotno. Dečki morajo okoli petnajstega leta zapustiti dom, ali se zaposlijo kot izdelovalci kimon. Dečke pošljejo k sorodnikom ali jih dajo v rejniške družine, danes pa mnogi od njih obiskujejo šole, nato gredo na univerzo ali si poiščejo delo. (Aihara, 2000: 18). Za moške je v hanamachiju malo delovnih mest, lahko so lasuljarji, izdelovalci kimon, in morda najeti računovodje v matičnem uradu. (Dalby, 2000: 9).

³⁷ Na obredu geiko pripravi darilca z riževimi škatlicami in jih ponudi učiteljicam, okasan, onesan in ostalim kolegicam kot znak hvaležnosti. (Aihara, 2000: 55).

Druženje z gejšami v ochayi si lahko privoščijo le izjemno bogati moški, dostop do teh čajnic pa imajo le tisti, ki so v čajnici že poznani ali jih povabi nekdo, ki je s čajnico povezan. (Aihara, 2000: 6).

Ozashiki so banketi, kjer maiko in geiko zabavajo goste. Beseda se nanaša tudi na banketne sobe v čajnicah, ki so po tleh prekrite s tatamijem. (Aihara, 2000: 91). Moški, ki se želi udeležiti ozashikija, mora vnaprej narediti rezervacijo pri lastnici čajnice. Obvestiti mora okasan okiye, ona pa obvesti maiko in geiko. Direktni poziv maiko in geiko ni dovoljen, četudi geiko postane samostojna. Na banketih maiko in geiko pogosto plešejo, recitirajo in igrajo shamisen povabljeni skupini moških, ki uživajo ob hrani, pijači in naučeni konverzaciji žensk. (Prav tam: 92).

Maiko ni treba zabavati gostov; zadostuje, da zadržano sedi in da je videti kot lepo naličena punčka. Če je poleg tega še bistra in lepa, je to dodatna prednost. Od maiko se ne pričakuje sproščene, lahkotne komunikacije, to je prepuščeno starejši gejši. (Dalby, 2000: 20-21).

Banket se začne, ko se zberejo vsi gostje, nato pridejo maiko in geiko, ki se ob vhodu usedejo na tla in preden vstopijo, pozdravijo goste. Zatem pride še okasan, ki pozdravi goste in gostitelja. Maiko in geiko na banketih strežejo gostom pijačo, toda nikoli ničesar ne jedo. Med gosti se izmenjuje sake, ki po tradicionalnem prepričanju pomaga pri medsebojnem razumevanju in komunikaciji. Poleg sakeja je na banketih priljubljena pijača pivo, viski, shochu (alkoholni napitek), vino in šampanjec. Po nazdravljanju postrežejo hrano. Med večerjo maiko in geiko plešejo ob spremljavi shamisena in recitacij. (Aihara, 2000: 96-98).

Banket se prične okoli šestih zvečer in traja približno dve uri. Stroški za ozashiki pokrivajo jedačo, pijačo, stroške maiko in geiko. Razlikujejo se glede na število gostov, število ženskih zabavljačic in vrsto hrane. Za stranko, ki se želi sama zabavati v najboljši restavraciji, so stroški izjemno visoki. Geiko ne ve vnaprej, kakšen tip gostov bo na banketu. Če so iz pomembne družbe, so pogosto povabljene

v prvovrstne restavracije. Najemnina za banket v čajnici je približno polovičen v primerjavi s prvovrstnimi nočnimi klubi s hostesami. (Aihara, 2000: 92-94).

V poskusu pridobitve več strank in zaradi spoštovanja tradicije kulture banketov, kjer so prisotne maiko in geiko, pa so hanamachiji v zadnjem času postali čedalje bolj dostopni. Rezervacijo v ochayi tako lahko dobi uspešen in spoštovan poslovnež, ki je nastanjen v hotelu v Kjotu. Čajnice imajo pred tem pomislek, da se z lažjim dostopom do hanamachijev redni gostje ne bi počutili obravnavane s posebno pozornostjo, s čimer banketi lahko izgubijo svojo ekskluzivnost. (Aihara, 2000: 94-95).

4. 3. Glavne predstave

Predstave maiko in geiko se v glavnem izvajajo pomladi in jeseni. Plesne predstave v hanamachiju so priljubljene tudi med turisti iz vse Japonske. Pred vsako predstavo je prisoten obred čaja. Najbolj znana v hanamachiju je aprila v Gion-Kobu, in sicer Miyako Odori, zunaj Japonske znana kot Češnjev ples. Zgodovinsko sega v leto 1871, ko je bil v Kjotu prvi Expo, pripravljen kot revitalizacija Kjota, ko je izgubil svojo moč in vpliv potem, ko je Tokio postalo glavno mesto Japonske. (Aihara, 2000: 99-100).

Prve javne predstave gejš segajo torej več kot stoletje nazaj. Po kratkem premoru med vojno so se poletni in jesenski nastopi nadaljevali. V teh predstavah so predeli gejš med seboj prijateljsko tekmovali. Na njih so se gejše pripravljale več mesecev. Sestavile so skupino dvajset ali več glasbenikov in pevcev. Za žirijo, ki so jo sestavljale druge gejše in igralci kabukija, so želele uprizoriti popolnoma umetniško predstavo, medtem ko so občinstvo želele očarati s spektakularnim načinom predstave. V koreografiji in produkciji, s kostumi in ličenjem, so te predstave tekmovali s kabukijem. (Underwood, 2000: 57).

Poleg že omenjenega Češnjevca plesa, naj navedem še najpomembnejše plesne predstave: Kamogawa Odori (Ples reke Kamo) v predelu Ponto-cho, Kyo Odori (Kjotski ples) v predelu Miyagawa-cho in Kitano Odori (Ples severnega polja) v

Kamishichikenu. Za tovrstne priložnosti so posebej naročeni barviti in unikatni kimoni ter dodatki. (Aihara, 2000: 99).

5. VEŠČINE GEJŠ

Za mnogo običajev in veščin v svetu gejš se uporablja posebno izrazoslovje, vrsta žargona, ki je večini Japoncev nerazumljiv. Besede, ki jih pogosto uporabljajo – kot na primer *shikitari*, kar pomeni običaje, navade, način delanja stvari – so redke in Japoncem zvenijo nekoliko arhaično. (Downer, 2001: 8).

Ob veščinah gejš sem se že v naslovu diplomskega dela dotaknila pojma mojstrskosti³⁸.

Gei v japonskem jeziku pomeni umetnost, beseda *geisha* pa obrtnik, rokodelec ali umetnik, umetnica. (Golden, 1999: 158). Umetnost, *gei*, je bila za gejše pomembna že od profesionalnih začetkov, ko so gejše najemali zaradi poznavanja petja in plesa. Tudi danes je tako, ko deklice postanejo gejše zaradi ljubezni do tradicionalne glasbe in plesa. Gejše namreč nastopajo kot profesionalke. (Underwood, 2000: 51).

Maiko in geiko se nenehno urijo, ne glede na leta. To je nakazano že v samem imenu: maiko, ženska plesa, in geiko, ženska umetnica. Hanamachije so pogosto obiskovale najbolj izurjene učiteljice. Šole za maiko in geiko v hanamachijih obstajajo že od devetnajstega stoletja. (Aihara, 2000: 79). V šolah hanamachija se maiko in geiko učijo različnih umetniških disciplin: igranja na glasbila, kot na primer *ookawa* (velik ročni boben), *kotsuzumi* (mali ročni boben), *taiko* (boben), *fue* (japonska flavta) in *shamisen* (glasbilo s tremi strunami); tradicionalnega plesa; pripovedk in recitiranja pesmi ter gledališča no. Predmetov, ki se jih niso učile v šoli, na primer haikuja, so se učile individualno. (Aihara, 2000: 81).

³⁸ V Velikem slovarju tujk izraz mojster izhaja iz nemške besede *Meister* in predstavlja osebo, ki ima najvišjo usposobljenost v kaki obrtni stroki, ali osebo, ki doseže najvišjo stopnjo znanja, veščine izpopolnjenosti na kakem področju. (Tavzes, 2002: 749). Ob tem sem se navezala na Heideggerjev pojem tehnike. Heidegger pravi, da je potrebno tehniko duhovno obvladati. "Hočemo jo mojstriti. To hotenje, da bi jo mojstrili, postaja toliko nujnejše, kolikor bolj grozi tehnika izmuzniti se človekovi oblasti". (Heidegger, 1967: 324). Beseda tehnika izvira iz grščine, *technikon*, in pomeni tisto, kar sodi k *techne*. Heidegger pravi, da moramo pri pojmu tehnike upoštevati dvoje: techne se ne uporablja le za rokodelsko delo in znanje, ampak tudi za visoko umetnost in lepe umetnosti. Techne sodi k proizvodnji, k poesis, in je nekaj poetičnega. (Prav tam: 330). Za Heideggerja je tehnika način razkrivanja. Tehnika biva v tistem območju, kjer se godi razkrivanje in neskritost, kjer se godi resnica, *alethia*. (Prav tam: 331). To utemelji z izvorno grškim pomenom besede in pravi: "Nekoč ni le tehnika nosila imena *techne*. Nekoč se je imenovalo techne tudi tisto razkrivanje, ki proizvaja resnico v lesk sijočega". (Prav tam: 360).

Predvojne gejše so bile vsestranske v mnogih stilih glasbe in plesa, današnje gejše pa najpogosteje obvladajo le določen način glasbe ali plesa. (Underwood, 2000: 51).

Danes so v Kjotu tri šole za maiko in geiko: Yasaka Nyokoba v Gion-Kobu, Kamogawa v Ponto-cho in Higashiyama v Miagawa-cho. v Kamishichikenu in Gion-Higashiju gostujoči učitelji učijo v plesnem gledališču Kamishiciken in uradu geiko združenja Gion-Higashi. Izvor šol v Gion-Kobu in Ponto-choju sega v leto 1872, ko je Meiji vlada ustanovila ženske delavske šole, da bi ukinila služenje, ki je bilo vsiljeno maiko, geiko, gejšam in drugim zabavljačicam, kot tudi prostitutkam. Vladna reforma izobraževanja je za te ženske ponujala možnost, da ob poroki lahko uporabijo svoje znanje ali si najdejo delo tudi zunaj hanamachija. V Kjotu je bila prva ženska šola na Japonskem ustanovljena leta 1871. (Aihara, 2000: 81).

Šolske ure v hanamachijih, kot drugje na Japonskem, ponavadi trajajo od desetih ali enajstih dopoldne do treh popoldne. Vadbe potekajo glede na osebne interese in potrebe. V nasprotju z običajnimi šolami, kjer so mize in stoli razporejeni v vrste, so učilnice v hanamachiju bolj prostorne in imajo na tleh predpražnik iz tatamija. Ko maiko prispe v šolo, najprej pozdravi starejšo geiko. Urjenje sestavljajo tudi dejavnosti, kot so odpiranje vrat, ogovarjanje starejših, vstop in izstop v sobo. Vadba poteka v skupinah in tiste, ki napredujejo počasi, morajo vaditi dodatno v prostem času. Do šestdesetih let prejšnjega stoletja so morale maiko, ki niso dosegle ustreznega napredka v izpopolnjevanju veščin, vaditi ob petih zjutraj v poletnem času ali šestih zjutraj pozimi. Danes bi v takem primeru maiko preprosto zapustile poklic. (Aihara, 2000: 81-82). Stroga tehnična vaja iz zgodnjega obdobja, na primer vadba v ledeni zimi na prostem, je tudi zagotavljala prilagojenost petja in igranja v vseh razmerah. (Underwood, 2000: 52).

Po tradicionalnem prepričanju na Japonskem je najboljše obdobje za začetek umetniškega izpopolnjevanja pri šestih letih, šestih mesecih in šestih dneh. To temelji na ideji, da se umetnosti ne priučimo s teorijo, temveč s prakso, zato je bolje začeti zgodaj, da umetnost postane del telesa. Danes čedalje manj deklet začenja z veščinami v zgodnjem obdobju, upadlo pa je tudi zanimanje za tradicionalno glasbo. (Aihara, 2000: 82-83).

5.1. Glasba

V uporabljeni literaturi je pri glasbi največkrat omenjena povezava s shamisenom. *Shamisen* je glasbilo, ki prihaja iz Kitajske in dobesedno pomeni "strune treh okusov". (Aihara, 2000: 85). Sestavljeno je iz bobna (iz mačje kože in treh strun iz prepletene svile), ki se podaljša v dolg vrat iz rdečega lesa, s tremi kavlji iz slonovine za uglaševanje. Igra se s cepinom iz slonovine. Glasba shamisen se je razvila kot spremljava petju. Mojstrsko obvladanje inštrumenta doseže visoko čustveno odzivnost. (Underwood, 2000: 52-53). Glasbilo je pogosto uporabno daljše obdobje, zato se mora redno uglaševati. (Aihara, 2000: 85).

Shamisen je izjemno zapleteno glasbilo, ki ga danes popolnoma obvlada le nekaj geiko v Kjotu, zato je povpraševanje po njih v porastu. (Aihara, 2000: 87).

Obstaja več načinov igranja na shamisen. Lahko je kombinirano s pripovednimi pesmimi (sugatari), igrano v ansamblu več glasbil ali kot spremljava plesnim predstavam. Glasbenik na shamisen lahko med igranjem pripoveduje zgodbe ali recitira, lahko pa le spremlja pripovedovalca ali recitatorja. V hanamachijih se shamisen pogosto igra kot spremljava plesnim predstavam. Najbolj priljubljene oblike igranja na shamisen, ki ga izvajajo geiko, so *tokiwazu* in *kiyomoto* (pripovedovanje), ter *nagauta*, *kouta* in *hauta* (solistična glasbena prireditev). (Aihara, 2000: 86).

Taiko je eno od glavnih glasbil japonske tradicionalne glasbe. Sestoji se iz bobniča iz usnjene površine, lesenega vratu in treh strun iz lana. Zvok nastane iz privijanja strun. Vrsta taika, ki ga uporabljajo v hanamachiju, se imenuje *shimedaiko* (priviti boben) in je narejen iz lesa in kravjega usnja. (Aihara, 2000: 83-84).

Kotsuzumi, mali ročni boben, je narejen iz konjskega usnja, redko tudi iz jelenje kože. Na telo kotsuzumija iz češnjevega lesa so horizontalno in vertikalno pritrjene lanene vrvice. Glasbilo se igra na desni rami. (Aihara, 2000: 84).

Ookawa ali *ootsuzumi*, velik ročni boben, se uporablja v gledališču no in tradicionalnih baladah. Konjska koža je z gosto prepletenim lanom pritrjena na

okroglo ogrodje iz železa. Telo glasbila je izdelano iz češnjevega lesa, votla notranjost proizvaja akustične učinke. Telo glasbila je pobarvano s črnim lakom, včasih tudi z zlatim in srebrnim. V primerjavi s kotsuzumijem, je glasbeni stil bolj intenziven in moški. Ker se na ookawo zelo močno udarja, usnje zdrži le nekaj predstav. (Aihara, 2000: 84-85).

Fue je vrsta flavte iz bambusa. Razlikuje se glede dolžin in števila odprtin. Flavta v hanamachiju jih ima običajno sedem. (Aihara, 2000: 85).

Poleg igranja na glasbila se gejše izpopolnjujejo tudi v petju. Nekaj popularnih balad se učijo iz zgodb kabukija, drugi so kratke glasbene pesnitve. Medtem ko Japoncem zvenijo očarljivo, tujcem zvenijo kot mačje javkanje. Tradicionalno japonsko petje je zapeto s tresočim z glasom tako globoko v grlu, da glas prihaja iz nosu. (Golden, 1999: 159).

5. 2. Gejše in kabuki

Med umetnostjo gejš in *kabukijem*, vrsto japonskega gledališča, kjer sta petje in ples kombinirana s stilizirano igro na veličastnem odru, obstaja tesna povezava. (Underwood, 2000: 52). Kabuki združuje elemente starejših oblik japonskega gledališča, kot so *no*, *kjogen* in lutkovno gledališče *bunraku*. Kabuki poznamo kot gledališko obliko, ki si ne prizadeva za realistično prikazovanje sveta, temveč zasleduje ideal lepote. (Cankarjev dom: Program za sezono 2004/05: 5).

Naj še enkrat ponovim, da je prve plese kabukija in satirične igre uprizorila mlada šintoistična svečenica Okuni okoli leta 1600. Prikazovanje na odru je povzročilo javne nemire in leta 1629 so ženske izločili iz odra. Kabuki je v celoti postal moški, tudi v ženskih vlogah. Razvil se je v priljubljeno tradicionalno gledališče, ki deluje še danes. Poleg zgodovinske povezave med ženstveno dražjo igralke Okuni in poznejših ženskih zabavljačic, gejš, med njimi obstaja umetniška povezava. Moški igralci kabukija in gejše so se družili v užitekarskih predelih, kjer so bili zasebni ženski plesi po letu 1629 še vedno dovoljeni. Tako *gei* (*umetnost*) v besedi gejša izhaja

neposredno iz gledališke igre kabukija. Ples gejš, posebno iz tokijske šole, močno izvira iz plesnega stila kabukija, medtem ko so pesmi gejš pogosto prevzete prav z odra kabukija. (Underwood, 2000: 52).

5. 3. Ples

Tradicionalni japonski ples se močno razlikuje od svojih zahodnih ustreznikov. Izvaja se v belih bombažnih nogavicah, tabijih, ne v plesnih čevljih. Gibi so v nasprotju z baletom počasni in usmerjeni na odnos posameznika do tal, ne neba. Kakor pri baletu pa so za izvajanje potrebne močne mišice in poučuje se v določenih zaporedjih, *katah*, ki so skupaj povezane v ples. Inoujeva šola velja za najboljšo šolo tradicionalnega plesa na Japonskem. (Iwasaki in Brown 2003: 70). Inoujeva šola ima v svojem repertoarju na stotine plesov, od preprostih do zapletenejših, vendar so vsi sestavljeni iz določenega niza kat oziroma zaporedij gibov. V nasprotju s kabukijem, kjer se uporablja velikanska množica gibov, drž, gest in izrazov na obrazu za prikaz pisane palete človekovih čustev, se v Inoujevem slogu zapletena čustva združuje v preproste, nežne gibe, prekinjene z dramatičnimi premori. (Iwasaki in Brown, 2003: 82). Danes so uspešne gejše v prvi vrsti plesalke, pogosto so v javnosti opažene zaradi plesnih nastopov. Gejše niso edine izvajalke tradicionalnih japonskih plesov, toda v veliki meri so zaslužne, da se je ta ples ohranil. Plesi so lahko sestavljeni iz zahtevnih koreografij, s katerimi se gejše predstavljajo na imenitnih predstavah ali se udeležujejo plesa na lokalnih paradah. Gibi tradicionalnega plesa se zahodnjakom lahko zmotno zdijo preprosti. Središče telesnega ravnotežja je precej nizko, včasih so noge upognjene in v kolenih polzijo po tleh, včasih se zdi, kot da se določenih gibov sploh ne izvaja. Kimono je del edinstvenega japonskega plesa. Obi tesno objema život, krilo kimona pa ne omogoča širokega razkoraka. Dolžina in teža rokavov določa obseg gibov rok. (Underwood, 55-57).

Danes obstaja več šol tradicionalnega plesa. Gejša iz Giona vadi klasični ples, z vplivom izmerjenih gibov gledališča no³⁹. Sestoji se iz zelo strogih, počasnih kretenj, pahljača pa je uporabljena kot sestavni del zgodbe. Plesne šole v drugih območjih so povezane z bolj živahnim in barvitim plesom v stilu kabukija, ki vključuje tudi dramatično cepetanje. Čeprav se hitrost gibov med kijotsko in tokijsko šolo razlikuje, je v obeh primerih zelo nadzorovana. (Underwood, 2000: 57).

5. 4. *Shodo*, umetnost kaligrafije

Umetnost kaligrafije se je razvila na Japonskem. Znaki so zapisani s čopičem s črno tinto in nimajo zgolj sporočilne vloge, temveč tudi umetniški pridih. Kaligrafija pogosto visi kot slika in predstavlja lepoto letnih časov, budistične misli, kitajsko poezijo ali japonske izreke. (Aihara 2000: 87-88).

5.5. Priprava *ikebane*

Ikebana je način aranžiranja cvetlic, zlasti v vazah, pri čemer ima položaj cvetov svoj pomen. Lahko izraža veselje, sožalje ... (Verbinc, 1997: 281). Ikebana, "žive rože", je namenjena kontemplaciji ob rožah (*kado*), ki si jo delijo skoraj vse verske tradicije na Japonskem. V šintu je še posebej poudarjena v nekaterih ločinah, npr. šinrikjo. Šintoizem poudarja tudi afiniteto do narave, ki vključuje njeno sakralizacijo. Vidna je v množtvu svetih naravnih objektov – gora, rek, dreves, skal - oziroma čaščenju njihovih kamijev, kot tudi v "prisluškovanju" majhnim naravnim pojavom. S tem v

³⁹ Gre za vrsto japonskega klasičnega gledališča, ki so ga redno obiskovali tudi samuraji v poznem 14. stoletju. Znano je bilo kot spoštovano, medtem ko kabuki v tem času ni bil. (Downer, 2001: 266). Ena od glavnih razlik s kabukijem je, da je za no značilen strog značaj. (Geoffroy- Schneiter, 2000: 73). No vključuje *utai* (pesmi no) in igranje kotsuzumija, ookawe in fue. No spremljajo komični vložki Kyogen, ki so se razvili iz kitajskega gledališča v osmem stoletju in komičnega oponašanja v devetem stoletju na Japonskem. No je vključil ritme *shomyo* (budistično petje) in plese shirabyoshi. V Gion – Kobu izvajajo stil no plesa *shimai*, in sicer v preprostih oblačilih in brez mask, ki določijo lik. Gre za del drame no, ki jo predstavlja le glavni igralec in redkeje še otroški igralec ter stranski igralec. Vsebuje tudi petje brez spremljave. (Aihara, 2000: 87).

zvezi so Japonci razvili več hortikulturno-estetskih dejavnosti: ikebano, bonsaj, skalnjake ... (Smrke, 2000: 144).

5.6. Sado, obred priprave čaja

Obred čaja⁴⁰ v zen budizmu spremljata meditativni praktiki, kot sta notranji mir in harmonija. Po japonski legendi je Bodhidharma meditiral s takšno vnetostjo, da si je odrezal veke, s čimer je preprečil, da bi meditacijo prekinil zaradi zaspanosti. Iz odrezanih vek so zrastle prvi čajni listi. (Tresidder, 2004: 293).

Priprava čaja je zapleteno začrtan obred, ki slavi preprosto dejanje uživanja ob skodelici čaja s skupinico prijateljev, je prijeten oddih od vsakodnevnih skrbi. Potrebna je velika spretnost, če želiš pričarati idealno preprostost obreda. Čajnica in vsak v njej uporabljen rokodelski izdelek so umetnine, ki so bile izdelane z izjemno skrbjo. (Iwasaki in Brown, 2003: 129).

Obred priprave čaja določa vrsta natančno določenih gibov, ki se izvajajo v globoki tišini in popolni koncentraciji. (Downer, 2001: 16). Izvajata ga ena ali dve osebi, ki sedita pred gosti in čaj pripravita na tradicionalen način. Tudi gostje so del obreda, ker morajo na poseben način držati skodelico in iz nje piti. Vse skupaj je videti kot ples ali meditacija, ki se izvaja med klečanjem. (Golden, 1999: 160).

Obred priprave čaja je pomemben del gejšinega urjenja. (Golden, 1999: 161). V hanamachijih v Kjotu je obred priprave čaja vedno prisoten na plesnih festivalih Miyako in Kamogawa v Gion–Kobu in Ponto-choju, kjer maiko pripravijo in ponudijo čaj. Med več šolami obredne priprave čaja Omote-senke in Ura-senke prevladuje slednji stil. (Aihara, 2000: 89).

⁴⁰ Čaj je bil prvič uvožen na Japonsko iz Kitajske v obdobju Nara v osmem stoletju. Običaj uživanja čaja je najprej omenjen v literaturi zgodnje heianske dobe. Navada je sčasoma postala priljubljena med dvornim plemstvom. Senno Rikyu (1522– 1591), trgovec iz Sakaia blizu Osake, je obred čaja vpeljal kot umetniško spretnost. Šogun Hideyoshi Toyotomi je pogosto organiziral čajne zabave v Kjotu in mnogi fevdalni lordi so se učili in prakticirali obred pitja čaja, *sado*. Cilj ni nujno uživanje v pitju čaja, bolj kaže na olike in etiketo posameznika. (Aihara, 2000: 89).

Čaj je narejen iz pudra zmletih čajnih listov, in nato zalit z vrelo vodo v zeleno penasto zmes, ki jo imenujejo *matcha*. Videti je kot zelena milnica in ima grenak okus. (Golden, 1999: 160–161).

Dalbyjeva pa piše o še enem vidiku čajnega obreda. Čaj, ki ga postreže lepo oblečena mladenka v očaji, v skodelicah iz finega porcelana, poslikanih z motivi rož in v nežnih barvah, ima drugačen okus kot čaj iz lončene posode. (Dalby, 2000: 332).

5. 7. Spolnost

Vsekakor pomena spolnosti gejš skozi zgodovino ne moremo zanikati, saj je bil del njihovega vsakdanjega sveta. Spolna iniciacija je bila do druge svetovne vojne neizogiben del gejšinega življenja, šele po njej je namreč postala prava gejša.

Dalbyjeva (2000: 116) piše, da je gejša na splošno o spolnosti bolj poučena kot japonske žene, in dodaja, da je moški, ki si jo je izbral tudi kot ljubimko, moral za njeno družbo kupovati draga darila. Danes je gejša glede spolnosti bolj svobodna, poleg danne si lahko omisli tudi ljubimca, s katerim preživlja prosti čas in ki ji ni dolžan nuditi udobnega življenja.

Ob tem pa bi poudarila, da opisov tehnik spolnih veščin, ki naj bi jih obvladale prav in samo gejše, nisem zasledila v nobeni literaturi. To pa ne pomeni, da je spolnost za Japonce predstavljala tabu⁴¹.

V deželah nekrščanske Azije spolnost ne velja za greh, marveč za prav takšno potrebo kakor jed in pijača. Ta potreba pa se bolj ali manj pripoznava le moškim. (Scott, 1969: 112).

V knjigi *Sex and the Floating World (Spolnost lebdečega sveta)* je avtor Timon Screech zbral erotične podobe z izseki spolnega življenja Japoncev med leti 1700 in

1820, prikazane so na lesorezih in drugih slikarskih tehnikah. Erotične podobe, *shunge*⁴², dobeseden prevod zanje je "slike pomladi", ki so se množično pojavile okoli leta 1680, avtor pojmuje kot pornografske⁴³. (Screech, 1999: 7-8).

Pogled na spolno življenje avtor v tem obdobju tudi podrobneje predstavi. Na nek način ga lahko primerjamo z indijskimi spisi o umetnosti ljubljenja, kamasutro, v katerih Vatsyayana opisuje podobe družbenega življenja in partnerjem svetuje, naj se poučita o veščinah spolnosti in naj redno skrbita za higieno. (Hooper, 2000: 20-25).

V obdobju Tokugawe je bila ženska poročena v gospodinjstvo, kjer je bila bolj služkinja kot žena. Edina funkcija spolnosti med zakoncema je bila v potomstvu moškega, ki naj bi zagotovilo nadaljevanje družine. Spolna zadovoljitev med zakoncema ni bila niti pričakovana. Od moškega tudi ni bilo pričakovati, da bo ljubil svojo ženo, užival z njo v spolnosti. Da bi moške odvrnile obiskovanja užitekarskih predelov, so mame hčerkam priskrbele knjige z opisanimi tehnikami za zadovoljitev v spolnosti. Moški so imeli v družini vlogo finančne podpore in nadaljevanje rodu, zato so si zunaj nje lahko poiskali kakršnokoli obliko zabave. (Downer, 2001: 36).

Tudi v novejši zgodovini gejše ne govorijo o veščinah spolnega življenja. Mineko Iwasaki, bivša kjotska gejša v intervjuju za magazin *Ona* poudarja, da so "gejše umetnice, ne prostitutke". (Iwasaki v Vistoropski, 2003: 21).

O nepripravljenosti na spolno življenje Iwasakijeva pripoveduje tudi v avtobiografiji. Med drugim je zapisala: "Spolnost je bila zame popolna neznanka. O tem se ni nikdar govorilo, jaz pa tudi nisem bila pretirano radovedna. Edini moški, ki sem ga kdaj videla golega, je bil moj oče /.../". (Iwasaki in Brown, 2003: 111).

⁴¹ Torej temo, ki se v danem družbenem okviru ne sme javno obravnavati. (Tavzes, 2002: 1130).

⁴² Služile so tudi kot stimulacija poželenja in poučevanje mladih parov. Nekatere od njih so bile izdane v obliki vodičev ali priročnikov, obstajali pa so tudi katalogi, ki so predstavljali najlepše kurtizane tistega časa. (Geoffroy- Schneider, 2000: 13).

⁴³ Pri tem dodajam definicijo pojma pornografija iz Velikega slovarja tujk. Pornografija je opisovanje ali prikazovanje spolnih objektov in dejanj brez etične vsebine, namenjeno spolnemu vzburjanju in domišljiji bralcev ali gledalcev. (Tavzes, 2002: 908).

6. ZATON GEJŠ

Članki v japonskih medijih gejše označujejo kot "ogroženo vrsto". Pogosto se osredotočajo na podatke maloštevilnih maiko, gejš pripravnic, ki se v Kjoto selijo iz manjših mest le za nekaj let. (Underwood, 2000: 58).

Statistični podatki iz leta 1999 kažejo, da je bilo v tistem obdobju v Kjotu 190 čajnicah v petih delujočih hanamachijih zaposlenih 195 geiko in 55 maiko. (Aihara, 2000: 10). Tudi na spletni strani (<http://www.japan-guide.com>) sem našla podatek, da lahko gejše srečate v nekaterih kjotskih predelih, kot Gion in Pontocho ali v mestu Kanazawa v predelu Higashi Geisha District.

Od predvojnih časov do danes se je življenje gejš res nekoliko spremenilo. (Underwood, 2000: 58). Maiko in geiko se za ta poklic odločata sami, včasih pa so deklice za ta poklic revni starši prodali. (Aihara 2000: 21). Deklet danes v ta namen ne prodajajo več, pa tudi mizuage, obredno razdevičenje gejš začetnic, je stvar preteklosti. Čeprav ima veliko gejš pokrovitelje iz finančnih razlogov, jih izberejo same, in imajo lahko zraven tudi fanta. Danes se večina deklet odloči za ta poklic zaradi čiste predanosti plesu in igranju tradicionalnih glasbil. Šolanje lahko traja samo leto dni, čeprav za izpopolnjevanje posamezne umetnosti potrebujejo več časa. (Underwood, 2000: 58-59).

Po drugi svetovni vojni zakon o zašiti otrok zapoveduje, da mora bodoča maiko pred svojim petnajstim letom ostati v šoli, nato lahko začne v čajnicah delovati kot začetnica. (Aihara, 2000: 20). Motivi za poklic gejše so lahko tudi v tem, da se nekatera mlada dekleta ne želijo poročiti in živeti kot gospodinje, nekatera pa sanjajo o tem, da se bodo poročile s slavnim moškim ali milijonarjem, ki jih bo popeljal v svet slave, in da bodo postale znane igralke. (Aihara, 2000: 30).

Čeprav so bile več kot stoletje nazaj gejše nosilke modnih smernic in osebnosti, ki so jih ženske rade posnemale, sedaj delujejo bolj v zavetju, da ohranijo tradicijo. "Višje rangirane" hostese v klubih so fizično bolj privlačne, nosijo razkošna oblačila po zadnji modi in so duhovite. Klubi ponujajo primerno vzdušje za razna pogajanja o

poslih, ker pisarne nudijo premalo intimnosti. Spremljevalke pomembnih podjetnikov so prej hostese kot gejše. Hostese so sedaj posrednice političnih in poslovnih skrivnosti. Najboljše hostese sedaj vedo, kdaj se vključiti v pogovor in kdaj ne, prej pa so imele to vlogo gejše. V srednjih letih hostese lahko postanejo finančno neodvisne in postanejo *mama-san*, lastnice svojih klubov. Vloga gejš se je v zadnjih desetletjih zmanjšala kot posledica sprememb v družbi in spolnosti. Japonska seksualna revolucija je vplivala na več generacij. Pred vojno so bila priljubljena dekleta v kavarnah, po njej *sutorippu*, slačipunce. "Ljubezenski hoteli", v katerih so si moški lahko za uro privoščili čutne užitke, so bili priljubljeni v šestdesetih letih. *Furin*, razuzdane ljubezenske igrice, ki so si jih gospodinje privoščile za popestritev ljubezenskega življenja in si s tem omogočile dodatek za zapravljanje, so bile v porastu v osemdesetih letih. Trenutno so v modi zapeljive svobodne šolarke s prenosnimi telefoni, ki se družijo z moškimi zaradi statusnih simbolov, kupujejo jim na primer torbice znanih oblikovalcev. Mnogo teh trendov mediji bolj napihujejo, kot se dogajajo v resničnem življenju, toda vse to vpliva na korenite spremembe spolnih navad Japoncev. (Underwood, 2000: 59).

Poljaček – Umphenour piše tudi o porastu v številu japonskih hostes. Sodobne gejše oziroma hostese so ekskluzivni japonski "proizvod". Večina zahodnjakov zagotovo nikoli ne bi plačevala astronomskih vsot denarja dekletom, ki ne obljublajo spolnih storitev, japonski moški pa s tem nimajo težav. Japonska družba je namreč precej razslojena, prijateljstvo in druženje med možem in ženo tako rekoč ne obstajata. Življenje povprečne Japonke in povprečnega Japonca je že vnaprej družbeno določeno. Ona naj bi se po šoli zaposlila, si najpozneje do 28. leta poiskala moža, mu rodila otroke in ostala doma, on pa se mora poročiti do 28. leta, imeti približno dva otroke in do konca življenja čim bolj udobno službo. S soprogo se vidita bolj poredko, ženske spalnice pogosto delijo z otroki, zato med zakoncema ni niti družabnih niti intimnih stikov. Klubi, v katerih delajo, Japoncem ponujajo sanje, zato posel v njih cveti. Hostese niso zavezane tradicionalni japonski hierarhiji, in čeprav so tu zato, da strežejo moškim, so na koncu moški tisti, ki so podrejeni njim. (Poljaček – Umphenour, 2004: 124-127).

Toda gejše na Japonskem so še vedno zaželene. Sponzoriranje gejš je med visokimi krogi namreč izredno cenjeno, saj imajo takšni sponzorji sloves mecenov umetnosti,

ki podpirajo pomembno, a izumirajočo kulturno dediščino. In ker si takšno radodarnost lahko privoščijo le redki, je povezava z gejšo na Japonskem predvsem dokaz veljake pomembnosti in prestiža. (Poljaček – Umphenour, 2001: 128-130).

Kot zanimivost naj omenim, da sem na eni od strani na medmrežju zasledila ponudbo za "kulturno doživetje z gejšami". Svet gejš si lahko z vodičem v tradicionalni japonski ochayi, kjer gejše strežejo s hrano in prigrizki ter zabavajo z igranjem na shamisen in plesom, ogledate za 120.000 jenov. Cena velja za dve osebi. (<http://japaneseguesthouses.com/geisha/>). Preračunano v slovenske tolarje, po tečaju Banke Slovenije za 10. september 2004, to znaša 216.000 slovenskih tolarjev.

Zanimanje za maiko in geiko delno upada tudi zato, ker narašča priljubljenost za zahodnjaško umetnost in glasbo. Mnogo šol ima godbo na pihala in bobne, manj pa s tradicionalnimi glasbili. V ta namen je bil v Kjotu leta 1996 vzpostavljen Ustanovitelj za promocijo tradicionalne umetnosti. Z letno članarino člani dobijo povabilo na dva plesna festivala v hanamachiju, cenejše vstopnine za predstave v hanamachijih in povabilo na letno zabavo. Člane seznanjajo s fundacijo ochaye za bankete. (Aihara, 2000: 122). Maiko igrajo v turizmu in kulturnem programu pomembno vlogo. Pogosto potujejo na različne dele Japonske, obiskujejo razstave in sejme ter nastopajo v restavracijah in po hotelih, maiko in geiko se udeležujejo misij v čezmorskih državah z vladnimi ali civilnimi uslužbenci, udeležujejo se predstavitev mnogih organizacij in družb. Nekatere geiko so aktivne na drugih področjih, lahko so uspešne kot modne svetovalke pri izdelovanju kimonov in obijev, kakšna geiko pa lahko nastopa tudi na modnih revijah po svetu. (Prav tam: 123).

7. ZAKLJUČEK

Zanimivo je, da so gejše, danes pomembne varuhinje starodavnih japonskih veščin, izšle neposredno iz kulture užitekarskih predelov. Z nadarjenostjo in izpiljenim urjenjem so v preteklosti lahko postale vzor ženske popolnosti in lepote ter čaščene podobe Japonske, danes pa gejše delujejo bolj v ozadju, v želji, da bi ohranile bogato kulturno tradicijo.

Poleg izjemne predanosti in izpopolnjenosti v tradicionalnem plesu, glasbi, kaligrafiji, obredu priprave čaja in ikebane, je gejša še pred pol stoletja zaznamovala tudi spolna iniciacija, v tem obdobju neizogiben del njenega življenja, okoli katere so se vrtela visoka finančna pogajanja. Brez pokrovitelja si gejša ni mogla kupiti samostojnega življenja, čeprav je po drugi strani v tradicionalni družbi uživala več svobode kot žene, ki so bile povezane le z domom. Danes se glede spolnosti gejša odloča sama, še vedno pa velja, da se morajo gejše, ki se odločijo za zakonsko življenje, poklicu odpovedati. Tu zopet velja poudariti željo po nadaljevanju japonske dediščine umetnosti, saj bi se dekleta, ki bi se za svoj poklic odločale samo iz finančnih razlogov, raje izognile strogemu urjenju, in se zaposlile kot hostese.

8. SEZNAM VIROV

Knjige:

Aihara, Kyoko (2000) *Geisha: A living tradition*. London: Carlton Books.

Cobb, Jodi (1997) *Geisha: The Life, the Voices, the Art*. New York: Alfred A. Knopf.

Dalby, Liza (2000) *Geisha*. London: Vintage

Dalby, Lisa (2001) *Kimono: Fashioning Culture*. London: Vintage.

De Becker, J.E. (2002) *The Nightless City of the Geisha: The History of the Yoshiwara*. London: Kegan Paul.

Downer, Lesley (2001) *Women of the Pleasure Quarters: The Secret History of the Geisha*. New York: Broadway Books.

Ferfila, Bogomil (1999) *Japonska: dežela samurajev in robotov. Svet na dlani, 5. knjiga*. Radovljica: Didakta.

Geoffroy – Schneider, Berenice (2000) *Geishas*. Paris: Editions Assouline.

Golden, Arthur (1999) *Memoirs of a Geisha*. London: Vintage.

Heidegger, Martin (1967) *Tehnika in preobrat v Izbrane razprave*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Henshall, Kenneth G. (1999) *Dimensions of Japanese Society: Gender, Margins and Mainstream*. London: Macmillan Press.

Hooper, Anne (2000) *The Kama Sutra*. London: Dorling Kindersley.

Iwasaki, Mineko in Brown, Rande (2003) *Jaz, gejša*. Tržič: Učila International.

Koda, Harold (2001) *Extreme Beauty: The Body Transformed*. New York: The Metropolitan Museum of Art.

Košiček, Marijan in Tea (1982) *Spolnost skozi stoletja: Iskanje resnice v spolnosti*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Milčinski, Maja (1988) *Stara kitajska modrost*. Ljubljana: Paralele.

Milčinski, Maja (1992) *Klasiki daoizma: Dao De Jing, Zhuang Zi, Lie Zi*. Ljubljana: Slovenska matica.

Milčinski, Maja (1995) *Kitajska in Japonska: med religijo in filozofijo*. Ljubljana: Trias WTC.

Scott, R. George (1969) *Najstarejša obrt: Prostitucija od antike do današnjih dni*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Screech, Timon (1999) *Sex and the Floating World: Erotic Images in Japan 1700 – 1820*. London: Reaktion Books.

Smrke, Marjan (2000) *Svetovne religije*. Ljubljana: Fakulteta za Družbene vede.

Šantić, Vojin (1964) *Japonska*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Tresidder, Jack (2004) *1001 Symbols. An Illustrated Guide to Imaginery and Its Meaning*. San Francisco: Chronicle Books.

Underwood, Eleanor (2000) *The Life of a Geisha*. New York: Tuttle.

Zakrajšek, Srečo (1992) *Japonska*. Ljubljana: Biteks.

Članki:

Furlan, Nadja (2003) *Ženska v različnih verstvih: Položaj ženske v japonskih verstvih*. Bogoslovni vestnik, letnik 63, 127.

Gortan, Ingrid; Benigar, Bogdan; Cetinski, Uršula; Stergel, Jelka; Pirnat Spahić, Nina; Rogelj, Barbara; Mihelčič, Staša; Novak, Mateja (2004) *Cankarjev dom: Program za sezono 2004/2005*.

Poljaček - Umphenour, Lidija (2001) *V skrivnostnem svetu japonskih gejš*. Glamur, november, št. 57.

Poljaček – Umphenour, Lidija (2004) *Ekonomske gejše*. Gloss, marec, št. 83.

Vistoropski, Nika (2003) *Izbrali so me, ker sem bila lepa, očarljiva in pametna*. Ona, 14. 10. : 21.

Gradivo z medmrežja:

<http://www.japaneseguesthouses.com/geisha/>

<http://www.japan-guide.com/>

Televizijska oddaja:

Maltby, Clive (1999) *The Secret Life of a geisha*. Atlantic Productions.

Slovarji, pravopis, enciklopedija:

O'Hara, Georgina (1994) *Enciklopedija mode: 1840-1990*. Ljubljana: DZS.

Slovenski pravopis (2003). Ljubljana: SAZU

Snoj, Marko (1997) *Slovenski etimološki slovar*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Slovar Slovenskega knjižnega jezika (1997). Ljubljana: DZS.

Tavzes, Miloš (ur.) (2002) *Veliki slovar tujk*. Prva izdaja, prvi natis. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Verbinc, France (1997) *Slovar tujk*. Dvanajsta izdaja. Ljubljana: Cankarjeva založba.

9. PRILOGA

Sodobna kjotska gejša. Stilizirana lepota je še danes del vsakodnevnega običaja gejše.

Vir: Gâté v Geoffroy - Schneider (2000: 31).

Zadnji del kimona je spuščen, da stanjša tilnik, ki ga Japonci povezujejo z žensko lepoto.

(Koda, 2001: 17).

Kot motive na tkaninah kimonov, ki jih nosijo maiko, lahko opazimo prepletene vzorce javorjevih listov, krizantem, cvetov divjih pomaranč, sliv, češnjeve cvetove in japonske okraske.

Vir: Aihara (2000: 64).

Prve gešje so bili moški. Gešje - glasbeniki spremljajo ženske plesalke.

Vir: Underwood (2000: 24).

Gejše se urijo v veščinah plesa.

Vir: Underwood (2000: 56).

Современные технологии в Японии.

Vir: Aihara (2000: 121).